

ortadoğu

analiz

uluslararası
siyaset
dergisi

Haziran 2023 • Cilt: 14 • Sayı: 126 • Fiyatı: ₺ 25

BATI VE DOğU MEDYASINDA
MAYIS 2023 TÜRKİYE SEÇİMLERİ

DR. HÜSNA TAŞ YETİM

BİDEN'İN ESAD SINAVI:
ABD'NİN SURIYE POLİTİKASI VE
NORMALLEŞME TARTIŞMALARI

DR. TAMER KAŞIKCI

LÜBNAN YÜRÜTME KRİZİNDE
GÜNCEL DURUM: İRAN-SUUDİ
NORMALLEŞMESİ VE KATAR'IN
GİRİŞİMLERİ

SOHAİB JOHAR

TÜRKİYE'DE SEÇİMLER VE ORTADOğU'YA ETKİLERİ

ISSN 1306-7541

9 771308 754001

www.orsam.org.tr

ORSAM RÖPORTAJ
ALESSANDRO POLITI

ABDENNOUR TOUMI

YENİ TÜRKİYE YÖNETİMİ VE
ORTADOğU POLİTİKALARI

PROF. DR. AHMET UYSAL

TÜRKİYE'NİN SEÇİMİ VE DIŞ POLİTİKA:
YENİDEN MEVZİLENMEDEN ODAKLANMAYA

DOç. DR. İSMAİL NUMAN TELCİ

ORSAM Yayınları

ORSAM, süreli yayınları kapsamında Ortadoğu Analiz ve Ortadoğu Etütleri dergilerini yayınlamaktadır. Aylık periyotla Türkçe olarak yayınlanan Ortadoğu Analiz, Ortadoğu'daki güncel gelişmelere dair uzman görüşlerine yer vermektedir. Ortadoğu Etütleri, ORSAM'ın üç ayda bir yayınlanan uluslararası ilişkiler dergisidir. Türkçe, İngilizce ve Arapça yayınlanan, hakemli ve akademik bir dergi olan Ortadoğu Etütleri, konularının uzmanı akademisyenlerin katkılarıyla oluşturulmaktadır. Alanında saygın, yerli ve yabancı akademisyenlerin makalelerinin yayımlandığı, Ortadoğu Etütleri dergisi dünyanın başlıca sosyal bilimler indekslerinden Applied Sciences Index and Abstracts (ASSIA), EBSCO Host, Index Islamicus, International Bibliography of Social Sciences (IBBS), Worldwide Political Science Abstracts (WPSA) tarafından taranmaktadır.

Ortadoğu Çalışmaları alanında bilimsel, nitelikli ve objektif araştırmaların kalıcı eserler olarak Türkçe literatüre kazandırılması hedefiyle ORSAM, Ortadoğu Yayınlarını hayata geçirmiştir. Yayınevimiz, Ortadoğu'ya dair tarih, siyaset, toplum ve ekonomi başta olmak üzere bilimsel çalışmaları okuyucularla buluşturmayı amaçlamaktadır.

Mustafa Kemal Mah. 2128. Sok. No:3 Çankaya/Ankara

+90 (850) 888 15 20

www.orsam.org.tr

orsamorgtr

Ortadoğu Araştırmaları Derneği Adına

Yayın Sahibi

Prof. Dr. Ahmet Uysal

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Doç. Dr. Mustafa Yetim

Editörler

Doç. Dr. İsmail Numan Telci

Doç. Dr. Mustafa Yetim

Editör Asistanı

Nurbanu Kesgin

Danışma Kurulu

Prof. Dr. Birol Akgün

Prof. Dr. Mehmet Şahin

Prof. Dr. Meliha Altunışık

Prof. Dr. Tayyar Arı

Prof. Dr. Cengiz Tomar

Prof. Dr. Muhtin Ataman

Prof. Dr. Mahir Nakip

Prof. Dr. Muhsin Kar

Prof. Dr. Kemal İnat

Prof. Dr. Zekeriya Kurşun

Prof. Dr. Mesut Özcan

Yayın Kurulu

Prof. Dr. Ahmet Uysal

Doç. Dr. Göktuğ Sönmez

Doç. Dr. Mustafa Yetim

Dr. Recep Yorulmaz

Redaksiyon

Ekin Köklü

Grafik - Tasarım

Mustafa Cingöz

Yönetim Merkezi

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi (ORSAM)

Mustafa Kemal Mah. 2128. Sok. No: 3

Çankaya / Ankara

Tel: +90 850 888 15 20

Baskı: KD Karton Dijital Matbaacılık Ltd. Şti.

Zübeyde Hanım Mah. Koyunlu Han 95/36 Ankara

Telefon : +90 312 341 52 39

Sertifika No: 44423

Fotoğraflar : Anadolu Ajansı (AA), Shutterstock

Cilt 14, Sayı 126, Haziran 2023

Yerel Süreli Yayın

Basım Tarihi: 4 Haziran 2023

ORTADOĞU ARAŞTIRMALARI MERKEZİ yayınıdır.

Bu dergide yer alan yazılardaki değerlendirmeler, aksi belirtilmedikçe ORSAM'ın kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

© 2023 ORSAM

Dergideki tüm yazıların telif hakları ORSAM'a ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar ve yararlanma dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz.

**Middle East
Studies
Association**

**ORSAM, the Middle
East Studies Association
(MESA) üyesidir.**

**EBSCO
HOST**

tarafından taranmaktadır.

Değerli okuyucular,

Ortadoğu ve Kuzey Afrika bölgesindeki temel meseleleri ve güncel gelişmeleri ayda bir kapsamlı analizlerle ilginize sunduğumuz Ortadoğu Analiz'in 126. sayısıyla karşınızda olmaktan memnuniyet duyuyoruz. Bu sayıda ülkemizde 13. Cumhurbaşkanını ve 28. Dönem TBMM'yi belirlemek üzere yapılan Mayıs 2023 seçimlerinin Ortadoğu ve Kuzey Afrika bölgesine etkilerine ilişkin genel değerlendirmeleri dikkatinize sunmaktayız. Buradan hareketle seçim vaatlerinde öne çıkan Suriye meselesi ve bu bağlamda Türkiye-Suriye ilişkileri, Batı ve Doğu medyasının seçimlere duyduğu yoğun alaka, seçim sonrası mevcut Türkiye-Afrika ilişkilerinin geleceği ele alınmıştır. Öte yandan yeni kabineye ilişkin detaylar ve yeni dönemde Türkiye'nin dış politikasındaki temel öncelikleri ve odaklarının analiz edildiği çalışmalar da yer almaktadır.

Kapak konusunun yanı sıra bu sayımızda ABD'nin Suriye politikasına ilişkin normalleşme tartışmaları ve Libya siyasetinde mevcut durum kaleme alınmıştır. Ayrıca Lübnan'da yaşanan yürütme krizi bağlamında İran-Suudi normalleşmesi, gerçekleştiren temaslar ve Katar'ın yoğun girişimleri de irdelenmiştir.

Gelenek olduğu üzere bu sayımızda da Mayıs ayı içerisindeki önemli olaylara ilişkin kronoloji, kapak konusuna ilişkin önemli bir figürün incelenmesi ve bölgedeki meselelere ilişkin önde gelen uzmanlarla yapılan mülakat bulunmaktadır. Röportaj kısmında 11 yıldır NATO'nun tanıdığı tek düşünce kuruluşu olan NATO Savunma Koleji Vakfının Direktörlüğü görevini icra eden ve 30 yıllık deneyime sahip bir analist olan Alessandro Politi'nin kapak konumuzla alakalı analizlerinden faydalanabilirsiniz. Biyografi/Tema kısmında ise Türkiye'nin savunma sanayi gelişimi ve S/İHA teknolojileri dendiğinde akla gelen en önemli isimlerden biri olan Özdemir Bayraktar'ın hayatı, kariyeri ve bu süreçteki ilgi çekici detaylara ilişkin önemli bilgileri okuyabilirsiniz.

Keyifli okumalar dileğiyle...

İÇİNDE KİLER

Haziran 2023 Cilt: 14 Sayı: 126

04 Gündem: Türkiye ve Ortadoğu

08 Yeni Türkiye Yönetimi ve Ortadoğu Politikaları / Prof. Dr. Ahmet Uysal

12 Türkiye'nin Seçimi ve Dış Politika: Yeniden
Mevzilenmeden Odaklanmaya / Doç. Dr. İsmail Numan Telci

KAPAK DOSYASI

22 Batı ve Doğu Medyasında Mayıs 2023 Türkiye Seçimleri / Dr. Hüsnü Taş Yetim

26 Arap Birliğinin Yeniden İnşası ve Seçimlerin Gölgesinde
Suriye-Türkiye İlişkileri / Dr. Güler Kalay

30 Dış Politikanın Türkiye'deki Seçim Gündemine Sirayeti:
Suriye Meselesi / Merve Zorlu

BÖLGESEL GELİŞMELER

34 Biden'in Esad Sınavı: ABD'nin Suriye Politikası ve
Normalleşme Tartışmaları / Dr. Tamer Kaşıkçı

38 Lübnan Yürütme Krizinde Güncel Durum:
İran-Suudi Normalleşmesi ve Katar'ın Girişimleri / Sohaib Johar

KAPAK DOSYASI

ÜÇGENİN ÜÇ AÇISI:
2023 SEÇİMİ, DİŞ
POLİTİKA, AFRIKA

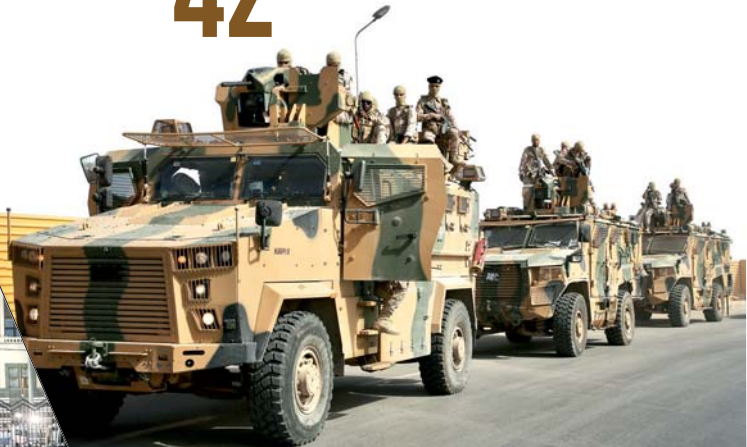
Dr. Volkan İpek

18

LİBYA'DA SEÇİMLER VE
ORDUNUN BİRLEŞTİRİLMESİ
SENARYOLARI

Fuat Emir Şefkatli

42

RÖPORTAJ

46

Abdenmour Toumi

Alessandro Politi:

**BATI'YLA İLİŞKİLER
BENCE DAHA DA İLERİYE
GİDEBİLECEKTİR**

BİYOGRAFI

**HAYATINI SAVUNMA SANAYİSİNİN
BAĞIMSIZLIĞINA ADAYAN BİR İSİM:
ÖZDEMİR BAYRAKTAR**

Sibel Dünder

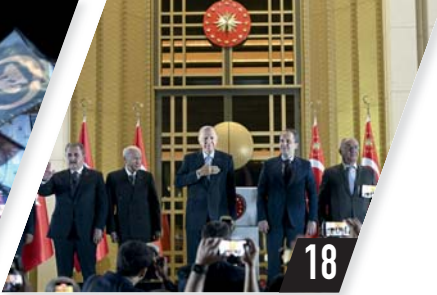
50

08

12

18

22

26

30

34

38

ISSN 1306-7541

9 771308 754001

... ORTADOĞU GÜNDEMİ ...

1 Mayıs 2023

- Irak'ta başsavcılık, eski Başbakan Mustafa el-Kazimi hakkında, "Haşdi Şabi Başkan Yardımcısı Ebu Mehdi el-Mühendis ve İran Devrim Muhafızları'na bağlı eski Kudüs Gücü Komutanı Kasım Süleymani'nin ABD saldırısında öldürülmesinde ihmali" olduğu gerekçesiyle soruşturma başlattı.
- Cumhurbaşkanı Erdoğan, Millî İstihbarat Teşkilatı'nın Suriye'de düzenlediği operasyonla, terör örgütü DE-AŞ'ın sözde lideri Ebu Hüseyin el-Kureyşî'nin etkisiz hâle getirildiğini duyurdu.

2 Mayıs 2023

- Uluslararası Göç Örgütü Sudan'daki çatışmalar nedeniyle yaklaşık 334 bin kişinin ülke içinde yerinden edildiğini duyurdu.

3 Mayıs 2023

- Irak hükümeti, bakanlıklar bünyesinde görev yapan 57 genel müdürü görevden aldı.
- Suudi Arabistan'ın, Sudan'ın başkenti Hartum'daki Kültür Ataşeliği binasına, silahlı bir grup tarafından baskın düzenlendi.
- Etiyopya istihbarat servisi, Amhara eyaleti yönetimini ve federal hükümeti devirmeye çalışan 47 kişinin gözaltına alındığını duyurdu.

5 Mayıs 2023

- İsrail'in cezaevlerinde uyguladığı "tıbbi ihmali" siyasetiyle, Filistinli hastaları "kasıtlı olarak ölüme terk ettiği" belirtiliyor.
- İran, Tahran ve Tebriz'de görevli Azerbaycanlı 4 diplomatı "istemeyen kişi" ilan etti.
- UNICEF İcra Direktörü Catherine Russell, Sudan'da çatışmanın başlamasından bu yana 190 çocuğun öldürüldüğünü, 1.700 çocuğun yaralandığını açıkladı.

8 Mayıs 2023

- Türkiye'nin Sudan Büyükelçisi İsmail Çobanoğlu'nun aracına ateş açıldı. Diplomatik kaynaklar olayı doğrularken, can kaybının olmadığı duyuruldu. Saldırdan sonra ordu ve HDK birbirini suçladı.

9 Mayıs 2023

- İran Serbest ve Özel Ekonomik Bölgeler Yüksek Konseyi Sekreteri Hüccetullah Abdulmeleki, İran ile Türkiye arasında ortak serbest ticaret bölgesi kurulacağını belirtti.
- ABD Başkanı Joe Biden, ulusal güvenliğe tehdit oluşturmaya devam ettiğini belirttiği Suriye rejiminin eylemlerinden kaynaklanan "ulusal acil durum" halinin uzatılmasına karar verdi.
- İsrail güçleri, bir hafta içinde ikinci kez baskın düzenlediği işgal altındaki Batı Şeria'nın kuzeyindeki Nablus kentinde 12 Filistinliyi gerçek mermiyle yaraladı.

10 Mayıs 2023

- Suudi Arabistan Bakanlar Kurulu, aralarında Çin, Fransa, Özbekistan Türkiye'nin de bulunduğu ülkelerle iş birliği ve ortaklık projelerini görüşmeye karar verdi.
- Suriye'nin kuzeyinde Tel Rifat ilçesinde varlığını sürdüren terör örgütü PKK/YPG'nin Mare ilçesinde gece geç saatlerde Suriye Millî Ordusu cephe hatlarına sızma girişimi engellendi.
- Tunus'un Cerbe Adası'nda bulunan Afrika kıtasının en eski sinagoguna düzenlenen saldırı sonucu iki güvenlik görevlisi ve iki ziyaretçi hayatını kaybetti.

11 Mayıs 2023

- İsrail savaş uçakları, Gazze Şeridi'nin farklı bölgelerine havadan ve denizden saldırılar düzenledi.
- İran ile Irak arasında ortak petrol ve gaz sahalarının geliştirilmesi konusunda bir anlaşma imzalandığı bildirildi.
- Sudan'da ordu ile paramiliter Hızlı Destek Kuvvetleri (HDK) arasında devam eden çatışmaların durması için Suudi Arabistan'ın Cidde şehrinde taraflar arasında yürütülen görüşmeler sonucu "Cidde Bildirgesi" imzalandı.

13 Mayıs 2023

- UNICEF İcra Direktörü Catherine Russell, Sudan'daki çatışmalar nedeniyle 82 bin çocuğun komşu ülkelere gittiğini, 368 bin çocuğun ise ülke içinde yerinden edildiğini açıkladı.
- İsrail Ordusu, Gazze'ye saldırı başlattığı 9 Mayıs'tan bu yana 371 hedefi vurduğunu açıkladı.
- İsrail'in abluka altındaki Gazze Şeridi'ne yönelik salı gününden bu yana devam eden hava saldırılarında yaklaşık 15 bina yıkıldı.
- Yunanistan'ın, iki yıl önce İsrail ile uçuş eğitim anlaşması kapsamında üretilen 10 adet M-346 eğitim uçaklarından ikisi ülkeye iniş yaptı.

14 Mayıs 2023

- 13. cumhurbaşkanı ve 28. dönem TBMM'yi belirlemek için oylar verildi. Cumhurbaşkanlığı seçimi ise 28 Mayıs'ta gerçekleşecek 2. turda devam edecek. Cumhurbaşkanı Erdoğan, 14 Mayıs Milletvekili Genel Seçimi'nde aldığı yüzde 49,46 oy oranı ile parlamentoda çoğunluğu elde ederken, Cumhurbaşkanlığı seçiminin 1. turunu Cumhurbaşkanı Erdoğan yüzde 49,52'lik oy oranıyla önde tamamladı.

15 Mayıs 2023

- Cumhurbaşkanlığı ve milletvekili seçimleri tüm dünyada ilgiyle takip edildi. Uluslararası haber ajansları gelişmeleri anbean "son dakika" kodu ile paylaştı. Yüksek katılım oranına da dikkat çekildi.
- Ürdün, Sudan'ın başkenti Hartum'daki büyükelçilik binasının kimliği açıklanmayan kişilerce baskına maruz kalarak zarar gördüğünü duyurdu.

16 Mayıs 2023

- Tunus'ta Nahda Hareketi liderleri ve eski Meclis Başkanı Raşid el-Gannuşi, "emniyet güçlerine hakaret" davasında bir yıl hapis cezasına çarptırıldı.
- Yemen Başbakanı Muin Abdulmelik, ülkede savaşın sona ermesi için büyük tavizler verdiklerini ancak İran destekli Husilerin barışa hazır olmadığını belirtti.
- Yemen'de 1994'teki iç savaşın sona ermesinden 52 binden fazla kişi için tazminat ödenmesi ve yeniden görevlerine dönebilmesi gibi iyileştirmeler içeren kararlar alındı.
- Kuveyt Dışişleri Bakanlığı, Sudan'ın başkenti Hartum'daki büyükelçilik binasına bağlı bir konuta baskın düzenlendiğini ve tahribat yapıldığını duyurdu.

17 Mayıs 2023

- Cumhurbaşkanı Erdoğan, 18 Mayıs'ta süresi dolacak olan anlaşmayla ilgili yeniden uzatma kararı alındığını ve bu kapsamda Tahıl Koridoru Anlaşması'nın 2 ay daha uzatıldığını belirtti.
- İran Ticareti Geliştirme Teşkilatı Başkanı Ali Rıza Peymanpak, bir Rus bankasının ilk kez ülkesinde temsilcilik açtığını duyurdu.
- Tel Aviv yönetimi, Arap ülkeleriyle geliştirdiği ilişkilerini Suudi Arabistan'a taşımak istediğini açıklarken, bu ülke vatandaşlarının beşte birden azı, İsrail ile normalleşmeye sıcak bakıyor.

20 Mayıs 2023

- Suriye'nin kuzeyinde briket ev yapımı aralıksız sürerken, inşası tamamlanan yapılara aileler yerleştiriliyor. 1 milyon Suriyeli sığınmacının ülkelerine geri dönüşü için Bab, Cerablus ve Tel Abyad'ta yeni konut projeleri hazırlandı.
- Katar'ın Sudan'ın başkenti Hartum'da bulunan büyük ölçekli binalarına silahlı gruplarca baskın düzenlendi.
- Bahreyn yönetiminin, Lübnan'la diplomatik ilişkilerini büyükelçilik düzeyinde yeniden başlatma kararı aldığı belirtildi.

23 Mayıs 2023

- İran'ın, yeni Riyad büyükelçisi olarak Dışişleri Bakan Yardımcısı Ali Rıza İnaneti'yi atadığı açıklandı.
- Ordu ile paramiliter HDK nisan ortasından beri çatıştığı Sudan'da bir haftalık ateşkes yürürlüğe girdi.
- İsrail Savunma Bakanı Yoav Gallant, İran'ın, sivil gemileri "yüzen terör üslerine" çevirdiğini belirtti.
- Türk savunma sanayisi firmaları, yeni işbirliği ve ihracat fırsatları için Malezya'daki Langkawi Uluslararası Denizcilik ve Havaçılık Fuarı'na (LIMA 2023) katıldı.

18 Mayıs 2023

- Arap Birliği Genel Sekreteri Ahmed Ebu Gayt, Suriye'nin Birliğe dönüşünün tüm üye ülkelerin, Suriye ile yeniden ilişki kuracakları anlamına gelmediğini belirtti.
- Somali'nin başkenti Mogadishu'daki bir hapisanede bulunan tutukluların yasa dışı şekilde fotoğraflarını çekmekle suçlanan Avrupa Birliği Kapasite Geliştirme Misyonu (EUCAP-S) yetkilisi iki kişinin sınır dışı edildiği bildirildi.
- Nijerya'nın güneydoğusundaki Anambra eyaletinde, ABD Büyükelçiliği çalışanlarına yönelik silahlı saldırıda hayatını kaybedenlerin sayısı 7'ye yükseldi.

21 Mayıs 2023

- Sudan'da ordu ile paramiliter HDK arasındaki çatışmalarda 850 sivilin öldüğü duyuruldu.
- Suudi Arabistan ve ABD, Sudan'da çatışan ordu ile HDK arasında sağlanan 7 günlük ateşkesin Sudan yerel saatiyle 22 Mayıs Pazartesi 21.45'te yürürlüğe gireceğini açıkladı.
- Kenya, sık sık güvenlik sorunlarının yaşandığı Somali sınırına 14 askerî operasyon üssü inşa etti.

24 Mayıs 2023

- Birleşmiş Milletler (BM), Afrika Boynuzu'nda milyonlarca kişinin açlık krizi ile karşı karşıya olduğu uyarısı yaptı.
- Taliban, İranlı teknik ekiplerin Afganistan barajlarında su seviyesinin tespiti için inceleme yapmasına izin vermeyeceklerini açıkladı.
- Sudan'da ateşkese rağmen tansiyon düşmüyor. Başkent Hartum'da çatışmalar yaşanırken, bölgeden patlama haberleri de geliyor. BM, çatışmaların sürmesi durumunda bunun bölge ülkelerini de etkileyebileceğini belirtti. ABD ise "ateşkese uyulmaması halinde yaptırım masada" uyarısı yaptı.

27 Mayıs 2023

- İran ile Taliban güçleri arasında sınırdaki yaşanan çatışmalar sırasında 2 İran sınırı muhafızı ile Taliban güçlerinden 1 kişinin hayatını kaybettiği açıklandı.
- Sudan'da nisan ortasından bu yana süren ordu ile paramiliter HDK arasındaki çatışmalar, ABD-Suudi Arabistan arabuluculuğunda 22 Mayıs'ta imzalanan bir haftalık ateşkes anlaşmasına ve ABD'nin yaptırım tehdidinde rağmen bugün yeniden alevlendi.
- Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhuriyet Meclisinde istifaya nedeniyle boşalan bir milletvekilliği için 25 Haziran Pazar günü ara seçim yapılacaktır.

28 Mayıs 2023

- Yapılan 2. tur seçiminin ardından Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan yeniden görevine seçildi.
- Sudan'ın batısında 5 eyaletten oluşan Darfur Bölgesi Başkanı ve Sudan Kurtuluş Hareketi lideri Mini Arko Minawi, halka mallarını korumak için silahlanma çağrısı yaptı.
- Filistin Tarım Bakanlığı, İsrail'in işgal altındaki Batı Şeria'da yaklaşık 500 bin dönümlük millî parklar ve doğa rezervlerini ilhak etmeye çalıştığını bildirdi.

29 Mayıs 2023

- Türk Devletleri Parlamenter Asamblesi (TÜRKPA) Seçim Gözlem Misyonu, cumhurbaşkanı seçiminin şeffaf ve demokratik bir ortamda, yüksek katılımı gerçekleştirildiğini açıkladı.
- Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Antlaşması'nı feshetti.
- Sırbistan Savunma Bakanı Milos Vucevic, Sırp ordusunun ülkenin Kosova sınırına konuşulacağını açıkladı.
- İran Yargı Erki Enformasyon Merkezi Başkanı Ali Abdullahi, İsrail ile bağlantılı 14 kişilik bir terör timinin yakalandığını söyledi.
- İsrail'in, Suriye'nin başkenti Şam'daki bazı askerî noktalara hava saldırısı gerçekleştirdiği öne sürüldü.

30 Mayıs 2023

- Lübnan Merkez Bankası Başkanı Riyad Selame hakkında Fransa'nın ardından Alman yargısı tarafından da yolsuzluk ve kara para akama gibi çeşitli suçlamalarla uluslararası tutuklama kararı çıkarıldı.
- Etiyopya'da hükümetle barışan Tigray Halk Kurtuluş Cephesi, Tigray eyaletinde "acil" seçim yapılmasını istedi.

31 Mayıs 2023

- Uluslararası Göç Örgütü, Sudan'da ordu ile HDK arasındaki çatışmalar sonrası evini terk edenlerin sayısının 1,6 milyonu geçtiğini açıkladı.
- BM Irak Yardım Misyonu'nun (UNAMI) görev süresi 1 yıl uzatıldı.
- Suudi Arabistan Bakanlar Kurulu, Türkiye ile medya alanında işbirliği için Enformasyon Bakanı Selman ed-Duseri'yi görevlendirme kararı aldı.
- BAE, ABD öncülüğünde Körfez bölgesinde faaliyet gösteren Birleşik Deniz Kuvvetlerinden 2 ay önce çekildiğini bildirdi.
- Sudan medyası, ordunun, HDK ile Suudi Arabistan'da yürütülen, Riyad ve Washington tarafından desteklenen Cidde müzakerelerine katılımı askıya aldığı iddia etti. 15 Nisan'dan bu yana devam eden çatışmalar, ateşkesin 5 gün daha uzatılmasına rağmen devam etti.
- Somali Ordusu, terör örgütü eş-Şebab'ın askerî üsse düzenlediği saldırıyı püskürterek 30 militanı etkisiz hâle getirdi.
- Sudan'da ateşkese rağmen silahlar susmuyor. Çatışmalardan çok siviller etkilenirken, 1 milyondan fazla kişi evinden oldu. Başkent Hartum'da bir yetimhanede 11 çocuk, sağlık hizmeti verilememesi nedeniyle yaşamını yitirdi.

YENİ TÜRKİYE YÖNETİMİ VE ORTADOĞU POLİTİKALARI

PROF. DR. AHMET UYSAL

Başkan ORSAM

“

Türkiye ile Ortadoğu ülkelerinin bağlantısı Arap halklarının seçimlere gösterdiği ilgiden de anlaşılmaktaydı. Suriyeli mültecilerden Filistin'e, Körfez bölgesinden Kuzey Afrika'ya kadar halkların AK Parti ve Erdoğan'ın seçimlerde galip gelmesini beklemiştir.

”

Türkiye'deki 2023 seçimleri tüm dünyanın ilgiyle izlediği bir olay olmuştur. Küresel ve bölgesel krizlerin yaşandığı dönemde Türkiye'nin konumu ve gücüyle bağlantılı olarak seçimde ortaya çıkacak tablo, birçok kesim ve ülke tarafından merakla beklenmiştir. AK Parti'nin öncülük ettiği Cumhur İttifakı, seçimlerden galip çıkarak parlamentoda çoğunluğu elde etmiş ve Recep Tayyip Erdoğan'ın cumhurbaşkanı seçilmesini sağlamıştır. Böylece, 21 yıllık iktidarı sonra-

sında küresel ve deprem gibi yerel birçok zorlukla karşılaşmasına rağmen gücünü sürdüren Erdoğan ve AK Parti, tarihî başarı elde etmiştir. Bu durumun içeride olduğu kadar dışarıda da önemli yansımaları olacağı açıktır.

SEÇİMLERE YÖNELİK BÖLGESEL İLGİ VE YENİ KABİNEİN AYRINTILARI

Koronavirüs salgınından sonra sarsılan küresel ekonomi, Ukrayna işgaliyle tekrar sarsılmış ve uluslararası ve bölgesel siyasi dengeler yerinden oynamıştır. Bu gelişmelerden herkes gibi Türkiye ve Ortadoğu ülkeleri etkilenmektedir. Örneğin, gıda ve petrol fiyatlarının artması herkesi etkilediği gibi Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü (OPEC) petrol fiyatlarını belirlemiş, Türkiye de Rusya ve Ukrayna arasında yaptığı arabuluculukla gıda fiyatlarının daha fazla artmasını önlemiştir. Uluslararası aktif bir oyuncu olarak Türkiye'nin seçimleri, bağımsız ve etkin dış politikanın devam etmesi konusunda destek mesajı içermiştir. Ayrıca, Türkiye'nin Ortadoğu politikalarında değişiklik olup olmayacağı merak konusu olmuş ve sonuçlar neticesinde bölgeyle çok yönlü iliş-

kilerin devam edeceği anlaşılmıştır. Türkiye ile Ortadoğu ülkelerinin bağlantısı Arap halklarının seçimlere gösterdiği ilgiden de anlaşılmaktaydı. Suriyeli mültecilerden Filistin'e, Körfez bölgesinden Kuzey Afrika'ya kadar halkların AK Parti ve Erdoğan'ın seçimlerde galip gelmesini beklemiştir. Bu makalenin yazarı da seçimden sonra Arap ülkelerinden bayram mesajları gibi tebrik mesajları almıştır. Bunun iki sebebi vardır: İlki Ortadoğu'da eksikliği hissedilen ve Arap Baharı'ndan sonra önü kesilen demokrasi özlemidir ki Türkiye'nin demokratik başarısına ciddi bir öykünme vardır. İkincisi ise güçlü Türkiye'nin bölge halkları tarafından kendilerine faydalı görülme-

sidir ki bazı demokratik olmayan ülkeler bundan oldukça rahatsızlardır.

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın yemin törenine gelen yabancı devlet adamlarında Ortadoğu ve Afrikalı siyasetçilerin sayısal ve temsil anlamında yoğunluğu ve yeni kabinedeki bakanların ilgi alanları, Ortadoğu ve Afrika'da Türkiye'ye yönelik ilginin ciddi şekilde devam edeceğini göstermektedir. Bunların en başında Millî İstihbarat Teşkilatı Başkanı Hakan Fidan'ın dışişleri bakanı olması gelmektedir. Hakan Fidan görevi esnasında Suriye'den Libya'ya kritik temaslar yürütmüş ve özellikle terörle mücadele konusunda Suriye, Irak, İran ve Av-

rupa ülkeleri ile ciddi müzakereler yürütmüştür. Fidan, Suriye konusunda terör örgütü PKK-PYD ile mücadele ve Suriyeli mültecilerin geri dönüşü konusunda Beşar Esad rejimi ile yapılan görüşmelerde aktif şekilde yer almıştır. Yine Irak'ta Mesut Barzani referandumu ile Irak'ın bölünmesi projesi dâhil, orada yuvalanan PKK ve FETÖ ile mücadele gibi bölgesel güvenlik konularına hâkimdir. Hakan Fidan'ın daha önce Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA) başkanlığı yaparak bölgesel kalkınma ve iş birlikleri hakkındaki tecrübesi de kayda değer niteliktedir.

Diğer bakanlardan Aile ve Sosyal Güvenlik Bakanı Mahinur Özdemir

Göktaş, Cezayir'de büyükelçilik yaptığı için Arap ülkelerini yakından tanımıştır. Benzer şekilde Kültür ve Turizm Bakanı da önceki dönemde Ortadoğu'dan gelen turizmi ciddi şekilde canlandırmıştır. Benzer bir durum sağlık turizmi için de söylenebilir. Kültür alanında ise kendisine bağlı TİKA ve Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTb) gibi kurumlarla da Ortadoğu'ya açılım güçlü bir şekilde sürmektedir. Bu bağlamda yeni dönemde eğitim alanında da bölge ile iş birliklerinin artacağını bekleyebiliriz. Enerji bakanlığı olarak enerji tedarikçisi Arap ülkeleriyle ilişkilerin güçlü olması ve savunma bakanlığı olarak da gelişen savunma sanayisi ile bölge ülkeleriyle

bağlarını derinleştirmesi Türkiye'nin Ortadoğu ve Afrika coğrafyalarında yeni dönemdeki olası aktif girişimlerinin güçlü zeminleri olarak ifade edilebilir. Özellikle savaş, darbe, terör gibi sorunların sürekli patlak verdiği bölgede Türkiye ile söz konusu aktörler arasında güvenlik iş birliği daha da öne çıkmaktadır.

YENİ DÖNEMDE İLİŞKİLERDEKİ MUHTEMEL GELİŞMELER

Yeni hükümetin seçimlerden sonra birkaç nedenden dolayı Ortadoğu politikalarında elinin daha güçlü olacağı söylenebilir. Öncelikle Arap Baharı, krizler, göçler sebebiyle içeride ve dışarıda baskılar yoğunlaşmış ve çeşitli eleştiriler olmuşsa da AK Parti'nin Ortadoğu politikası seçimde halk tarafından onaylanmıştır. İkinci olarak AK Parti hükümeti mülteciler ve diğer meselelerle ilgili Esad rejimi veya Abdülfettah el-Sisi ile görüşmelerde kendini çok daha rahat hissedebilir. Üçüncü olarak birçok bölgesel ve uluslararası aktör, seçim sonuçlarını beklediği için yeni dönemde AK Parti ile iş birliği yapmak zorunda kalabilir veya bu görüşmelere istekli olabilir. Dördüncü olarak Ortadoğu'da yaşanan değişim ve oluşan boşluk, Türkiye'nin bölgedeki etkinliğini kolaylaştıracaktır. Ortadoğu'da yaşanan değişimin Türkiye'ye yeni fırsatlar yaratacağı not da edilmelidir. Üç kıtayı ve dünya denizlerini birleştiren bu bölge, Ukrayna savaşı, koronavirüs, Arap Baharı ve ABD'nin bölgeye yönelik ilgisinin azalması gibi süreçlerden sonra Batı'ya çok fazla güvenilemeyeceği fikrini ortaya çıkmıştır. Joe Biden yönetiminin

Afganistan'dan plansız ve acemice çekilmesi, ABD güvenlik şemsiyesi altındaki Körfez ülkelerini benzer senaryolarla karşılaşma riskiyle bırakmıştır. Bölgede yaşanan krizlerin ve iç savaşların bir türlü sona ermemesi ve ABD'nin bu konuda isteksizliği de bölgesel arayışları daha fazla artırmaktadır. Bu bağlamda yıllarca birbiriyle çekişen İran ve Suudi Arabistan'ın Çin arabuluculuğuyla barışması bölge jeopolitik değişimine işaret olarak görülebilir.

“

Dile getirilmese de herkes gibi bu ülkelerin de daha geniş yatırımlar için seçimin sonucunu beklediği anlaşılmaktadır. Seçimden hemen sonra Türkiye ve BAE, 40 milyar dolarlık yeni bir ekonomik iş birliği anlaşması imzaladı. Enerji devi Suudi ARAMCO Şirketi de Türk inşaat şirketleriyle 50 milyar dolarlık ihale görüşmelerine başladı. Dolayısıyla Körfez bölgesiyle Türkiye arasındaki ekonomik ilişkilerin ivme kazanacağını işaretleri verilmiştir. Bölge ülkeleriyle savunma ve diplomatik alanlarda da temasların yoğunlaşması güçlü ihtimaldir.

”

Arap Baharı ile Körfez ülkeleriyle ters düşen Türkiye, son yıllarda Körfez ülkeleriyle ilişkileri normalleştirmekteydi. Katar hâlihazırda Türkiye'nin stratejik ortağı konumunda devam ederken, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) diğer yatırımlarının yanında seçim ön-

cesinde Türkiye Merkez Bankası (TCMB) ile 5 milyar dolarlık SWAP anlaşması yapmıştı. Suudi Arabistan da TCMB'ye 5 milyar dolarlık mevduat yatırmıştı. Dile getirilmese de herkes gibi bu ülkelerin de daha geniş yatırımlar için seçimin sonucunu beklediği anlaşılmaktadır. Seçimden hemen sonra Türkiye ve BAE, 40 milyar dolarlık yeni bir ekonomik iş birliği anlaşması imzaladı. Enerji devi Suudi ARAMCO Şirketi de Türk inşaat şirketleriyle 50 milyar dolarlık ihale görüşmelerine başladı. Dolayısıyla Körfez bölgesiyle Türkiye arasındaki ekonomik ilişkilerin ivme kazanacağını işaretleri verilmiştir. Bölge ülkeleriyle savunma ve diplomatik alanlarda da temasların yoğunlaşması güçlü ihtimaldir.

Seçimden önce Mısır'ın BAE ve Suudi Arabistan kadar Türkiye ile yakınlaşmayı ağırdan alarak seçimleri beklediği gözlenmekteydi ancak bu durum nisan ayında Sudan'da patlak veren krizle değişmeye başladı. Mısır yönetimi Türkiye'nin düşman olmadığını, esas sorunun Libya gibi Sudan'ı karıştıran güçler olduğunu vurgulamaya başlamıştır. Çünkü Libya'da Türkiye'nin durdurduğu Halife Hafter ile Sudan'da darbe yapmaya çalışan Hızlı Destek Güçleri arasında ciddi iş birliği söz konusuydu. Seçimden hemen sonra Türkiye ile Mısır'ın karşılıklı büyükelçi ataması hızlanmıştır. Filistin meselesinde olduğu gibi Mısır ile Libya'da ve Doğu Akdeniz'de iş birliği imkânı artmıştır. Mısır, Libya, Sudan ve Doğu Akdeniz konuları yeni Dışişleri Bakanı Hakan Fidan'ın da hâkim olduğu konulardır.

Türkiye için kritik olan iki kara komşumuz Suriye ve Irak ve bir deniz komşumuz Libya ile ilgili mevcut politikaların güçlü şekilde devam edeceği öngörülebilir. Suriye politikasında mültecilerin ülkelere dönmesini kolaylaştıracak politikaların devam edeceği ortadadır. Ancak seçim sürecinde fazlaca politize edilen mülteciler konusunun gündemde daha az yer alması ve bu yöndeki baskıların azalması beklenebilir. Mevcut durumda Suriye’de üç farklı kontrol alanı olduğu ifade edilebilir: İlki İran ve Rusya destekli Esad yönetimi, ikincisi ABD destekli terör örgütü PYD’nin kontrolündeki alan ve son olarak Türkiye destekli Suriye muhalefetinin etkin olduğu alan. Suriye krizi uzun zamandır uluslararası bir hâl almıştır ve çözümünü de küresel irade ve çaba gerektirdiği için hızlı ve kolay bir çözümü yoktur. Ukrayna Savaşı ile Rusya için Suriye’nin önemi görece azalırken, Türkiye’nin ABD’ye PKK-PYD’yi desteklememe şeklindeki baskısı artarak devam edecektir.

Yeni dönemde Irak’la ilişkilerimiz de kritik önemde olacaktır. Hem Kuzey Irak’ta yuvalanan terör örgütü PKK’nın varlığı hem de istikrarsızlıktan yorulan Irak halkının krizlerden çıkış arayışı, Türkiye’nin dostluğunu ve desteğini önemli kılmaktadır. Irak’ın istikrarı da Türkiye’nin güvenliği, ekonomik ve siyasi çıkarları açısından önemlidir. Ayrıca, jeopolitik açıdan Irak, Körfez bölgesi ve Uzak Doğu’ya ulaşmak için de kritiktir. Irak için Türkiye, Batı’ya açılan bir komşu, güven ve istikrar unsurudur. Petrol ekonomisine bağımlılığı azaltarak daha sağlıklı bir ekonomi kurmak istediği için Muhammed Şiya es-

Sudani hükümeti, ülkeyi bir ticaret koridoru hâline getirmek istemektedir. Bu konuda Türkiye’ye ihtiyacı olduğu aşikârdır. Seçimden önce Irak hükümeti, Mahmur Kampı’na operasyon başlatarak oradaki PKK kontrolünü azaltmaya çabalıyordu ve Irak sınırlarına da muhafız gücü yerleştirerek daha aktif adımlar atmaktadır. Seçimden sonra iki ülke arasındaki iş birliğinin bu yönü de kapsayacak şekilde derinleşeceği görülmektedir. Türkiye’nin hem Doğu Akdeniz hem de Afrika’daki çıkarları açısından Libya’ya ilgisi daha fazla yoğunlaşacaktır. Libya sorunu uluslararası bir özellik kazanmasına rağmen Türkiye’nin oradaki dirençli ve etkin konumu bilinmektedir.

“
Sonuç olarak, vazgeçilmez çıkarlarımızın olduğu Ortadoğu’da terör, darbeler, göç, iç savaş ve diplomatik krizlerle Türkiye’yi yıldırıma çalışan küresel güçlerin bu çabalarının etkili olmadığı söylenebilir.

Seçimden sonra ülkedeki istikrar, kalkınma ve güvenlik konularında Libya ve Türkiye arasında iş birliği

beklenmektedir. Çünkü ülkedeki bölünmüşlük, darbe ve iç savaş tehlikesi, kontrolsüz bazı milislerin faaliyetleri, Libya’daki normale dönüş ve demokratikleşme süreçlerini engellemektedir. Mısır hükümetiyle artan diyalog da hem Libya’nın istikrarı ve kalkınmasına hem de Doğu Akdeniz’deki iş birliğine ivme katacaktır. Sonuç olarak, vazgeçilmez çıkarlarımızın olduğu Ortadoğu’da terör, darbeler, göç, iç savaş ve diplomatik krizlerle Türkiye’yi yıldırıma çalışan küresel güçlerin bu çabalarının etkili olmadığı söylenebilir. Daha önce Türkiye, Suriye ve Irak’ın bölünmesine izin vermediği gibi Libya’da Hafter destekli darbeyi engellemiş ve Katar’ın 2017 ablukasından sınırlı etkilenecek çıkmasına katkı sağlamıştır. Dahası bu süreçte yaptığı girişimlerle mülteci sorununu da belirli düzeyde kontrol altında tutabilmiştir. Bu direnç ve başarı sonucunda sürtüşme içinde olunan ülkeler de Türkiye ile ilişkileri yeniden düzeltme yoluna gitmişlerdir. Dolayısıyla Türkiye’nin seçimden sonra olumsuz etkilerden kurtularak güçlü şekilde Ortadoğu politikalarına devam edeceği beklenmektedir ve yeni hükümetin bu alandaki materyal ve fikirsell kapasitesi oldukça yeterlidir. ■

TÜRKİYE'NİN SEÇİMİ VE DIŞ POLİTİKA: YENİDEN MEVZİLENMEDEN ODAKLANMAYA

“

Bergen şehrinde bir giyim mağazası işleten 65 yaşlarındaki Norveçli hanımefendinin Türkiye'den geldiğimi öğrenmesiyle seçimi ikinci turda kimin kazanacağını sorması beni en şaşırtan durumlardan birisiydi. Bergen Üniversitesindeki oğlunu ziyarete gelen Faslı amcanın Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın seçimi kazanması için dualar ettiğini söylemesini ise doğal karşıladım.

”

DOÇ. DR. İSMAİL NUMAN TELCİ

Başkan Yardımcısı ORSAM

Türkiye'de 2023 Mayıs ayında gerçekleştirilen seçimlerle ilgili en dikkat çeken noktalardan birisi, seçimin sadece ülkemizdeki kitlelerin değil, küresel bir kamuoyu tarafından da merakla takip edildiğiydi. Dünyanın en prestijli kabul edilen gazeteleri, dergileri, televizyon kanalları ve araştırma merkezleri Türkiye seçimlerini merkeze alan makale ve analizleri sayfalarına ya da ekranlarına taşımıştı. Bu durum sadece Türkiye ile ilgilenen diplomasi uzmanları için değil, siyasetle ilgisi asgari dü-

zeyde olan geniş halk kesimleri için de böyleydi. Bunu seçimin ikinci turu öncesi bir çalıştay için bulunduğum Norveç'te bizzat gözlemleme imkânı buldum. Bergen şehrinde bir giyim mağazası işleten 65 yaşlarındaki Norveçli hanımefendinin Türkiye'den geldiğimi öğrenmesiyle seçimi ikinci turda

kimin kazanacağını sorması beni en şaşkırtan durumlardan birisiydi. Bergen Üniversitesi'ndeki oğlunu ziyarete gelen Faslı amcanın Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın seçimi kazanması için dualar ettiğini söylemesini ise doğal karşıladım. Nitekim Cumhurbaşkanı Erdoğan'a Arap dünyasındaki destek belki de Türkiye'deki desteğin de ötesinde olduğuna dair birçok işaret mevcuttu. Öte yandan Oslo'da fotoğraf çekmesini rica ettiğim Liverpool'dan gelen İngiliz veteriner, Bergen'de limanda tanıştığım Brezilyalı finans uzmanı ve yine Oslo'da rast geldiğim Slo-

vakyalı ve ABD'li öğrencilerin kısa sohbetlerimizde Türkiye'deki seçimleri kimin kazanacağını merakla sormaları bu küresel ilginin açık göstergeleri olsa gerek.

KÜRESEL İLGİNİN GÖLGESİNDE TÜRKİYE SEÇİMLERİ

Bu küresel ilginin gölgesinde gerçekleşen Türkiye'deki Cumhurbaşkanlığı ve parlamento seçimleri 14 ve 28 Mayıs'taki oylamalar sonucunda nihayete erdi. 14 Mayıs günü gerçekleştirilen parlamento seçimleri AK Parti'nin zaferiyle sonuçlanırken, cumhurbaşkanlığı

seçimlerinde hiçbir adayın %50+1 oyu alamaması sonucu 28 Mayıs tarihinde ikinci tur seçimleri Cumhurbaşkanlığı adayı Recep Tayyip Erdoğan ve Millet İttifakı adayı Kemal Kılıçdaroğlu arasında gerçekleştirildi. 28 Mayıs tarihinde Cumhurbaşkanlığı adayı Recep Tayyip Erdoğan, %52,18 oy oranı ile tekrardan Türkiye Cumhurbaşkanı olarak seçildi. Bu çerçevede 2002 yılından bu yana gerek başbakan gerekse de cumhurbaşkanı olarak ülke lideri konumunda olan Recep Tayyip Erdoğan, yeniden bu göreve seçilerek Türkiye siyasi tarihinde önemli bir başarıya imza attı.

“

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın göreve gelme törenine Venezuela'dan Senegal'e, Kırgızistan'dan Demokratik Kongo Cumhuriyeti'ne kadar onlarca ülke liderinin bizzat katılması farklı coğrafyalardan yönetimlerin ve halkların Türkiye'ye duydukları desteğin ve Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın dostluğuna olan güvenin göstergesiydi.

”

Seçimin ardından Moritanya'dan Lübnan'a, Filistin'den Malezya'ya İslam coğrafyasında birçok ülkede Cumhurbaşkanı Erdoğan lehine sevgi gösterilerinde bulunan kutlamalar gerçekleştirildi. Bu durum Cumhurbaşkanı Erdoğan liderliğindeki Türkiye'nin son yıllarda izlediği başarılı dış politika adımları, demokratik gelişmişliği ve ekonomik kalkınma hamlelerinin de İslam coğrafyasında yakından takip edildiği ve kitlelerce onaylandığını ortaya koyan bir işaret olarak görülmelidir. Öte yandan Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın göreve gelme törenine Venezuela'dan Senegal'e, Kırgızistan'dan Demokratik Kongo Cumhuriyeti'ne kadar onlarca ülke liderinin bizzat katılması farklı coğrafyalardan yönetimlerin ve halkların Türkiye'ye duydukları desteğin ve Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın dostluğuna olan güvenin göstergesiydi.

Bir demokrasi şölenu olarak tüm iç aktörlerin olgunlukla karşıladıkları seçim sonuçlarının açıklanması ve bu olumlu bölgesel ve

küresel iklimin yarattığı pozitif ivme seçim sonrasındaki süreçte de devam etti. Cumhurbaşkanı Erdoğan seçim sürecinin hızla aşılması ve kendisini yeni dönemde bekleyen konulara odaklanabilmek adına yeni kabinesini kurma konusunda zaman kaybetmedi. Nitekim Türkiye kamuoyunda gerek iç siyasette gerekse de dış siyaset

ve ekonomi gibi temel alanlarda yeni kurulacak kabineden ciddi bir beklenti mevcuttu.

GÜVEN KABİNESİ

Seçimden hemen sonraki günlerde Cumhurbaşkanı Erdoğan ülkenin geniş kesimlerinin beklentisini karşılayan ve seçim sürecinin olumlu ivmesini devam ettiren kabi-

nesini açıkladı. İzleyen günlerde Kültür ve Turizm Bakanı Mehmet Nuri Ersoy ile Sağlık Bakanı Fahrettin Koca'nın dışındaki bütün bakanlar ve cumhurbaşkanı yardımcısı görevlerini yeni bakanlara devrettiler. Bu çerçevede, eski dönemlerde de gerek AK Parti gerekse de hükümet içerisinde yer almış olan Mehmet Şimşek Hazine ve

Maliye Bakanı, Eski İstanbul Valisi Ali Yerlikaya İçişleri Bakanı, Eski Millî İstihbarat Teşkilatı Başkanı Hakan Fidan Dışişleri Bakanı, Eski Genelkurmay Başkanı Yaşar Güler de Savunma Bakanı olarak görevlerine başladılar. Cumhurbaşkanı Başdanışmanı ve Sözcüsü İbrahim Kalın da Millî İstihbarat Teşkilatı (MİT) Başkanı olarak atandı.

“

Yeni dönemde Türk dış politikasının odaklanacağı en önemli meselelerden bir tanesi bölgesel istikrarın teminidir. Türkiye, son dönemlerde siyasi, ekonomik ve askerî araçlar ile dâhil olduğu bölgesel istikrarın temini mücadelesinde önemli aşamalar kaydetmiştir.

”

Seçimlerin tamamlanması ve yeni kabinenin göreve başlamasıyla birlikte Türkiye'nin gelecek beş yılda dış politikada daha aktif ve sonuç odaklı, diğer alanlarda da güvenlik, ekonomik refah ve kalkınmayı öncelleyen bir siyasi çizgisinin olacağı öngörülebilir. Bununla birlikte Türkiye, iç siyaset, ekonomi ve dış politika gibi alanlarda birçok fırsat ile karşı karşıya olduğu gibi birtakım zorluklarla mücadele etmek durumunda da kalacaktır. Bu çerçevede, temelde yeni dönemde Türk dış politikasının odaklanacağı en önemli meselelerden bir tanesi bölgesel istikrarın teminidir. Türkiye, son dönemlerde siyasi, ekonomik ve askerî araçlar ile dâhil olduğu bölgesel istikrarın temini mücadelesinde önemli aşamalar kaydetmiştir. Ortadoğu, Kafkaslar ve Balkanlar gibi yakın coğrafyalarda siyasi ve askerî istikrarın temini, Türkiye'nin bu bölgelere yönelik anlamlı ve rasyonel bir dış politika izlemesinin de ön koşullarından birini oluşturmaktadır. Türkiye'nin bu çerçevede yeni dönemde de bu bölgelerdeki sorun alanları ve krizlerde arabuluculuk rolü oynamaya ve hâlihazırdaki rolünü güçlendirmeye, barışçıl an-

lamda ve uluslararası örgütler tarafından desteklenen politikalara destek vermeye devam edeceği ifade edilebilir.

Hakan Fidan'ın ilgili görevindeki tecrübelerini Türkiye'nin dış politika yapım süreçlerine katması ve bu süreci yönetmesi, bu dönemde bölgede siyasi, askerî ve diplomatik caydırıcılık anlamda çok daha güçlü bir Türkiye'nin görüleceğinin sinyallerini vermektedir.

DIŞ POLİTİKADA YENİDEN ODAKLANMA

Türk dış politikasının yeni dönemdeki bir diğer temel önceliği de yine terörle mücadele olacaktır. Bunun yanında son yıllarda izlediği politikalarla sert güç enstrümanlarını caydırıcılık amacıyla başarılı bir şekilde işlevselleştiren Türkiye'nin bu politikasını da sürdüreceği anlaşılmaktadır. Genelkurmay Başkanı'nın Savunma Bakanı olarak atanması uygulamasının de-

vam ettirilmesinde kurumsal hafızanın sürekliliği, liyakatin öncelenmesi ve operasyonel tecrübe aktarımına verilen önemi ortaya koymaktadır. Bunun yanında söz konusu değişim terörle mücadele ve gerekmesi durumunda yurt dışında askerî operasyonlar gerçekleştirilmesi hususunda da kolaylaştırıcı bir işleve sahip olacaktır. Bu çerçevede Türkiye'nin gerek yurt içinde ve gerekse de yurt dışında PKK/YPG-PYD, FETÖ, DHKP-C, DAESH ve el-Kaide gibi terör örgütleri ile mücadelesine devam edeceği ve bu örgütler ile

mücadeledeki uluslararası çabalara destek vereceğini görebiliriz.

Türk dış politikasının güvenlik çerçevesindeki bir diğer kapasite artırımını da Dışişleri Bakanlığında görülmektedir. MİT Başkanlığı görevini 13 yıl sürdüren Hakan Fidan'ın Dışişleri Bakanı olarak atanmış olması önümüzdeki süreçte dış politikanın dizaynı ve uygulamasında güvenlik endişelerinin önemli rol oynayacağını ortaya koymaktadır. Hakan Fidan'ın ilgili görevindeki tecrübelerini Türkiye'nin dış politika yapım süreçlerine katması ve bu süreci yönetmesi, bu dönemde bölgede siyasi, askerî ve diplomatik caydırıcılık anlamda çok daha güçlü bir Türkiye'nin görüleceğinin sinyallerini vermektedir.

Bunun yanında Türk dış politikasının önceliklerinde gerek içerideki ekonomik süreçlerin yaygın refah oluşturulması çerçevesinde rahatlatılması ve gerekse de uluslararası anlamda ekonomik iş birliği süreçlerinin işletilmesi açıkça görülebilir. Türkiye hâlihazırda özellikle 2021 sonrası Körfez-merkezli nor-

malleşme süreçlerini ekonomik iş birliği çerçevesinde destekleyebilmişti. Bu çerçevede Katar ile devam eden sıkı ekonomik ve diğer boyutlardaki ilişkiler gerek Suudi Arabistan ve gerekse de Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) gibi Körfez ekonomi politiğinin lokomotifleri olan ekonomiler ile de SWAP anlaşmaları, ticari anlaşmalar ve kapsamlı ekonomik ortaklık anlaşmaları ile desteklenmişti.

Türk dış politikasının bir diğer önemli ayağını da yeni dönemde uluslararası ve bölgesel örgütler ile kurulan ilişkiler oluşturacaktır. Burada Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO), Avrupa Birliği (AB), BRICS, Şangay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) ve Körfez İşbirliği Konseyi (KİK), İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) gibi örgütler ile ilişkiler ön plana çıkacaktır. Türkiye'nin, Rusya-Ukrayna savaşında Batı ile Rusya arasındaki köprü konumu, gerek Rus gerekse de Ukrayna liderleri ve yönetimleri ile arabuluculuk, kolaylaştırıcılık ve diğer diplomasi faaliyetlerini yürüten ülke olma konumu itibarıyla, NATO ile ilişkilerinde önemli gelişmelerin yaşanmasını bekleyebiliriz. Hâlihazırda NATO ile ilişkilerin Türkiye-ABD ilişkilerinden bağımsız olarak okunamayacağı sebebiyle, Türkiye-ABD ilişkilerinde de kısa dönemde İsveç'in NATO'ya üyelik başvurusu, Türkiye'nin ABD'den F-16 savaş uçakları talebi ve bunun yanında FETÖ elebaşının teslimi, S-400'lerin durumu gibi konuların tekraren ele alınması beklenebilir. Bu çerçevede yakın dönemde F-16 savaş uçakları konusunda ABD yönetimi ile yaşanan olumlu gelişmeler silsilesi, Türkiye-ABD ilişkilerinin de belirli olumlu geliş-

melerin yaşanmasına hazır olduğunu göstermektedir. Gerek Türk dış politika yapıcılarının öncelikleri gerekse de Washington'ın taleplerinden taviz verme istekliliği, ilgili ilişkinin varacağı noktayı gösterebilecektir.

Bunun yanında Türkiye'nin uzun dönemdir bir dış politika hedefi olan AB'ye tam üyelik konusu da yine bu dönemde de önemli bir dış politika önceliklerinden olmaya devam edecektir. Gerek Rusya-Ukrayna gibi bölgedeki çatışma ortamları gerek Balkanlar'daki siyasi istikrarsızlıklar ve gerekse de düzensiz mülteci akınları, AB'nin Türkiye ile çalışmasını gerekli kılan hususlardır. Bununla birlikte Türkiye'nin Ortadoğu, Afrika, Doğu Akdeniz, Balkanlar ve Orta Asya politikalarında başat aktörlerden birisi haline gelmesi, AB ve diğer Batılı müttefikler için Ankara'yı değerli bir müttefik hâline getirmektedir. Bu çerçevede düşünüldüğünde AB ile Türkiye ilişkisi de yeniden ortaklıkların vurgulandığı ve farklılık zeminlerinin yok edilmeye çalışıldığı bir ilişki biçimine dönüşebilir.

Aynı zamanda Türkiye, çok kutuplu bir dünya düzeninin bilincinde olarak, Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Güney Afrika gibi büyük ekonomilerin oluşturduğu BRICS ve yine Aşyalı ortakların oluşturduğu ŞİÖ gibi kurumsal uluslararası yapıların gündemlerine de ortak olmaya ve katkı sunmaya devam edecektir. Türkiye'nin son yıllarda izlediği dış politika vizyonu ve bu doğrultuda geliştirdiği alternatif merkezlerle de ilişkileri güçlendirme yönelimi çok kutuplu sistem evrilmesine bir cevap ni-

teliği taşımaktadır. Bu çerçevede aynı zamanda Ortadoğu'da Arap ve Müslüman coğrafya ile ilişkilerini 20 yılda geliştirdiğinden çok daha fazla geliştirme ve kurumsallaştırma arayışında olan Türkiye, İİT, Arap Birliği ve KİK gibi bölgesel ve uluslararası yapılanmalar ile de ilişkilerini geliştirip güçlendirecektir. Dolayısıyla bir taraftan küresel anlamda çok kutuplu süreci dikkatle izleyen ve kurumsal yapısı ile politka süreçlerini buna göre uyumlaştıran Türkiye, bölgesel girişimlerini de bu çerçevede yeniden dizayn etmektedir. Diğer bölgelerle de bağlarını güclendiren Türkiye'nin özellikle Ortadoğu bölgesindeki aktörler ve bölgesel kurumlar ile etkileşimini derinleştirmesi küresel eğiliminin bölgesel anlamdaki tamamlayıcısı olarak okunabilir.

Bütün bu çerçevede sonuç olarak, Türkiye'nin bölgesinde vizyoner bir dış politika izleme arayışında olduğu, bu dış politikayı izleyecek kurumsal kapasiteyi de oluşturduğunu ve 20 yıllık dış politika kültürünün üzerine inşa etmeyi planladığı ifade edilebilir. Bu çerçevede önümüzdeki dönemlerde gerek Türkiye-merkezli, gerekse de Türkiye'yi bir şekilde içerebilecek dış politika gelişmelerinde ve bölgesel siyasette Türkiye'nin siyasi, askerî ve ekonomik özgül ağırlığının daha fazla hissedileceği bir döneme girileceği tahmin edilebilir. Seçim sonrasında ortaya çıkan iradenin temel yansımaları ve bu iradenin toplum tarafından onaylanması bu dış politika sürecinin devamına işaret etmektedir. ■

ÜÇGENİN ÜÇ AÇISI: 2023 SEÇİMİ, DIŞ POLİTİKA, AFRİKA

DR. VOLKAN İPEK

Akademisyen YEDİTEPE ÜNİ.

“

Cumhuriyet dönemi dış politikasının en çok kazanç getirdiği ve tartışmasız en başarılı olduğu bölge/kıta sayılan Afrika'da yer alan ülkeler yeni dönemde iki taraf için de büyük önem taşıyacaklar. Erdoğan, yeniden cumhurbaşkanı seçilmesiyle 1998 yılında hazırlanan ama 2005 yılında uygulamaya başlanan Açılım Planı'na devam edecek gibi durmaktadır.

”

2 017 yılındaki anayasa değişikliğiyle birlikte cumhurbaşkanının meclis tarafından değil halk tarafından seçilmeye başladığı Türkiye'de ikinci seçim 14 Mayıs 2023 tarihinde gerçekleşti. 2014 yılında meclis tarafından cumhurbaşkanı seçildikten sonra 2018 yılındaki ilk seçimi kazanan Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın liderliğini

yaptığı Cumhur İttifakı'nın, Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu'nun liderliğini yaptığı Millet İttifakı'nın ve Sinan Oğan'ın liderliğini yaptığı Ata İttifakı'nın katıldığı seçimin ilk turunda kazanan çıkmadı. Cumhur İttifakı'nın %49,52'lik oy oranına Millet İttifakı %44,88'lik oy oranıyla Ata İttifakı ise %5,17'lik oy oranıyla cevap verdi. Mutlak kazananın belli olacağı seçimin ikinci turu 28 Mayıs 2023 tarihinde yapıldı ve Ata İttifakı'nın bileşenlerinden Dr. Sinan Oğan'ın Cumhur İttifakı'na, Prof. Dr. Ümit Özdağ'ın ise Millet İttifakı'na destek vereceğini açıkladıkları seçimin bu turunda Recep Tayyip Erdoğan 13. Cumhurbaşkanı seçildi.

2023 SEÇİMİNİN TEMALARI

2023 seçiminin adayları Kemal Kılıçdaroğlu ve Recep Tayyip Erdoğan düzenledikleri mitinglerde, yer aldıkları medya kuruluşlarının programlarında ve partilerinin içindeki konuşmalarda genel olarak üç temaya değindiler. Bunların birincisi iç politikaydı. Bu noktada Erdoğan Kılıçdaroğlu'nun terör örgütleriyle iş birliği yaptığını iddia ederek iç politikanın güvenlik bo-

yutu üzerinde dururken Kılıçdaroğlu bu iddiaları reddedip demokrasinin, adaletin ve hukukun üstünlüğünün gözetileceği bir Türkiye'den söz etti. İkinci nokta ekonomiydi. Erdoğan enflasyonun mutlaka düşürüleceğini söylerken Kılıçdaroğlu ise artacak refah seviyesinden söz etti. Üçüncüsü ise dış politikaydı. Erdoğan Kılıçdaroğlu'nun liderliğini yaptığı Millet İttifakı'nın dolaylı yoldan Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Avrupa

lkeleri tarafından hareket ettirildiğini düşünürken Kılıçdaroğlu ise önceliği ülkede yaşayan çok sayıdaki göçmenlerin geldikleri ülkelere geri gönderileceğini duyurmaya verdi.

2023 SEÇİMLERİNDEN SONRA DIş POLİTİKA VE AFRİKA

Erdoğan'ın ve Kılıçdaroğlu'nun 2023 seçiminde aslında en dar

kapsamda değindikleri tema dış politikaydı. 1923 yılında kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin her zaman yoğun gündemli dış politikası bir ittifakı kontrol eden gçlere ya da düzensiz göçmenlerin geldikleri ülkelere gönderilmelerine indirgemek en azından bu seçim için doğru sayılmayabilir. Bu bağlamda olası iki senaryodan söz etmek gerekir. Seçimi Erdoğan'ın kazanacağının öngörüldüğü senaryoda özellikle 2011 yılındaki

Arap Baharı'ndan sonra hızlanan ve statükocu kimlikten çıkarak yumuşak güç göstermeye alışmış bir çizginin yanına sert güç de göstermeye başlayan Türk dış politikasındaki eğilimlerin devam edeceği düşünülebilir. Bu eğilimler arasında Yunanistan'la olan Ege Denizi'ndeki adaların silahsızlandırılması konusundaki net tutum, Suriye'den ve Irak'tan ülkeye sızan terör militanlarının yok edilmesi, Azerbaycan ve Ermenistan ara-

sındaki çatışmada Azerbaycan'a tam destek, Avrupa Birliği'nin özellikle insan haklarındaki ihlallerin düzeltilmesi konusunda yönelttiği iddiaların reddedilmesi, İsveç'in terör örgütlerine desteği kesmediği sürece Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü (NATO) üyeliğine onay verilmemesi ile Rusya'yla Suriye ve Ukrayna savaşı üzerinden kurulan ekonomik ilişkilerin devamı sayılabilir. Kılıçdaroğlu'nun Cumhurbaşkanı seçileceğinin öngörüldüğü ikinci senaryoda ise İsveç'e NATO üyeliği için onayın verilmesi, Suriye'den Türk askerlerinin çekilmesi, Avrupa Birliği ile ilişkilerin hızlandırılması, Azerbaycan'a verilen desteğin askeri boyuttan siyasi boyuta çekilmesi, Yunanistan'la adaların silahsızlandırılması için yeni bir müzakere ortamının aranması temel dış politika adımları olabilirdi.

Her yıl en az dört Afrika ülkesine resmî ziyaret gerçekleştiren Erdoğan sadece Türkiye ile o ülkelerin arasındaki ilişkilerin gelişmesini değil aynı zamanda o ülkelerdeki halkların da Türkiye'yi tanımalarını sağlamaya yardım etmiş durumdadır.

Cumhuriyet dönemi dış politikasının en çok kazanç getirdiği ve tartışmasız en başarılı olduğu bölge/kıta sayılan Afrika'da yer alan ülkeler yeni dönemde iki taraf için de büyük önem taşıyacaklar. Erdoğan, yeniden cumhurbaşkanı seçilmesiyle 1998 yılında hazırlanan ama 2005 yılında uygulamaya

başlanan Açılım Planı'na devam edecek gibi durmaktadır. Bu plan kapsamında aslında açılımı geride bırakarak Afrika'da bir derinleşme çabası gösteren Türkiye pek çok ülkede açtığı büyükelçiliklerle, çok fazla sayıda ülkeye yaptığı resmî ziyaretlerle ve Afrika ülkeleri ile arttırdığı ticaret hacmi ve yatırımlarla dikkat çekmiş durumdadır. Bu adımların atılmasında şüphesiz en büyük rollerden biri de Erdoğan'a ait gözükmektedir. Daha önce hiçbir Türkiye cumhurbaşkanının gitmediği Afrika ülkelerine giden Erdoğan oralarda benimseydiği devletten devlete yanında devletten halka sistematiğini çok iyi kurmuş durumdadır. Her yıl en az dört Afrika ülkesine resmî ziyaret gerçekleştiren Erdoğan sadece Türkiye ile o ülkelerin arasındaki ilişkilerin gelişmesini değil aynı zamanda o ülkelerdeki halkların da Türkiye'yi tanımalarını sağlamaya yardım etmiş durumdadır. Bunun yanında, Türk iş insanlarının Afrika ülkelerindeki yatırımlarının pek çoğunun arkasında Erdoğan'ın çağrısı olduğu da bir gerçektir. Erdoğan'ın gittiği Afrika ülkelerine pek çok iş insanını da

beraberinde götürmesi ve o ülkelerdeki iş konseylerinde ticari görüşmeler için zemin hazırlaması Türk ekonomisi için olumlu hareketler sayılabilir.

Seçimi Kılıçdaroğlu kazansaydı Afrika ülkeleriyle ilişkilerin Erdoğan dönemindeki gibi yoğun geçeceğini düşünmek üç nedenle akılcı olmayabilirdi. Birincisi, Kılıçdaroğlu'nun göçmenlerin geri gönderilecek olmalarıyla ilgili açıklamaları sadece ülkede çoğunlukta olan Suriyeli göçmenleri değil aynı zamanda Afrika ülkelerinden gelen göçmenleri de endişelendirmiş gibi durmaktadır. Afrika ülkelerinin Türkiye ile aralarının oldukça iyi olmasının ana nedenlerinden biri de devlet başkanlarının Türkiye'nin bu göçmenleri kabul etmesinden doğan hoşnutsuluk olduğu bilinmektedir. Kılıçdaroğlu'nun cumhurbaşkanı seçilmesinden sonra oluşacak yeni sistemde bu göçmenlerin geri gönderilmesi ilişkilerde olumsuz yansiyabilir. O kadar ki, Erdoğan'ın kurduğu devletten devlete yanında devletten halka sistematiği bile zarar görebilir. İkincisi, Kılıçdaroğlu'nun dış politikadaki ilk adımı Afrika yerine

Avrupa olacak gibi durmaktaydı. Türkiye'yi çağdaş medeniyetler seviyesinin üstüne çıkarmayı ilke edinmiş Mustafa Kemal Atatürk'ün kurduğu CHP'nin şimdiki genel başkanı olarak Kılıçdaroğlu'nun ağırlığı Avrupa Birliği'ne tam üyelğe vermesi beklenmekteydi. Bu kapsamda idari yapılanmasında pek çok revizyona gitmesi gerekecek Türkiye'de bir noktadan sonra ister istemez dış politika da Avrupa Birliği eksenine girmek zorunda kalacaktır ve bu eksenle Afrika ile ilişkiler Erdoğan dönemindeki gibi yakından, çok boyutlu ve sıkı değil, uzaktan, kalkınma boyutunun ön planda olduğu ve seyrek olacaktır.

Bu bağlamda, Kılıçdaroğlu'nun Afrika ülkelerine Erdoğan'dan çok daha az gitmesi, bu ülkelerle ilişkileri uzaktan ve Avrupa Birliği kapsamında sürdürmesi beklenebilirdi. Avrupa Birliği üyeliği hedefiyle yönlendirilmeye başlayan Türk dış politikası Afrika ülkeleriyle diplomasi için zaman bile bulamayabilirdi. Üçüncüsü, Kılıçdaroğlu döneminde Avrupa Birliği'nin başı çektiği dış politika bölgelerinin yanında Afrika'daki gibi uzak komşulardan çok çevredeki yakın komşularla ilişkilerin geliştirilmesine ağırlık verileceği düşünülebilirdi. Suriye'de Beşar Esad rejimin tanınması, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Doğu Akdeniz'deki öneminin vurgulanması, Rusya ile ilişkilerin Suriye ekseninden kopartılıp ikili boyuta taşınması, Irak'tan gelen teröristlerin etkisiz hâle gelmesi için oradaki hükümetle anlaşma yapılması Kılıçdaroğlu döneminde yakın komşularla ilişkilerin nasıl geliştirileceğinin somut yansımalarıydı. Üstelik Kı-

lıçdaroğlu'nun ekibinde yer alan ve bir dönemin "komşularla sızır sorun" atılımının mimarı Prof. Dr. Ahmet Davutoğlu'nun varlığı da yakın komşuluktaki bu ülkelere daha çok önem verileceğini hissettirmişti.

AFRİKA ÜLKELERİYLE NASIL DAHA VERİMLİ BİR DİŞ POLİTİKA?

Her şartta Türkiye Afrika'da daha etkin olmak isteyecekse bazı adımlar atmalıdır. Bunların ilki Afrika'nın bir bütün olarak görülmesi alışkanlığının yerini Afrika'nın 54 ülkeden oluşan bir kıta olduğu gerçeğine bırakmasıdır. Türkiye'nin Afrika dış politikası, Türkiye'nin Afrika masası, Türkiye'nin Afrika algısı gibi ifadeler bu 54 ülkeyi temsil etmekten uzaktır. Nasıl ki Türkiye'nin bir Avrupa dış politikası yerine Avrupa ülkeleriyle özel dış politikası varsa, Afrika ülkeleriyle de aynı şekilde özel dış politikası vardır ve ifade olarak bu şekilde yansıtılmalıdır. İkincisi, Türkiye'nin Afrika ülkeleri için attığı adımlarla Afrika ülkelerinin Türkiye için attığı adımlar eşit değildir. Örneğin Türkiye'nin Afrika'daki ülkelere attığı büyükelçilik sayısıyla Afrika ülkelerinin Türkiye'de açtıkları büyükelçilik sayısı farklıdır. Afrika ülkeleri Türkiye'de daha fazla temsilcilik açmalıdır. Üçüncüsü, Afrika ülkeleriyle ekonomik ilişki kurmak demek sadece o ülkelerle ithalat ihracat yapmak demek değildir. Ekonomi günümüzde ithalattan ve ihracattan çok yatırımla anılmaktadır ve Türkiye'nin Afrika ülkelerine yatırım oranı hâlâ çok zayıftır. Doğu Afrika'daki Etiyopya, Sudan ve Batı Afrika'daki Fildişi Sahili, Senegal ve Gana dı-

şında Türk iş insanlarının Afrika'daki yatırımları diğer ülkelerin iş insanlarının yatırımlarına göre azdır. Bu yatırımların acil şekilde artması gerekmektedir. Dördüncüsü öğretimle ilgilidir. Afrika ülkelerinden Türkiye'ye lisans ve lisansüstü programlara bursla yerleştirilen öğrencilere karşılık Türkiye'den Afrika ülkelerindeki üniversitelere aynı oranda yerleştirme yapılmamaktadır. Türkiye'deki pek çok üniversitenin Afrikalı üniversitelerle iş birliği anlaşması da bulunmamaktadır. Bu konuda kapsamlı bir çalışma yapılmalıdır. Beşincisi ve en önemlisi ise Türkiye'nin Afrika'daki terörle mücadeleye daha fazla destek vermesidir. Son on yılda Sahel bölgesindeki Mali'de, Burkina Faso'da ve Nijer'de başta olmak üzere Nijerya'da, Mozambik'te ve Somali'deki cihatçı terörle mücadelede Türkiye daha fazla rol almalıdır. Somali'deki askerî tesiste Somali Ordusunu eğitmek dışında bu konuda fazla girişimi olmaması Türkiye'nin kıtadaki en büyük handikaplarından sayılabilir.

Sonuç olarak 28 Mayıs 2023 gecesinde yeni dönemin başladığı Türkiye'de dış politikada atılacak adımlar ülkenin geleceğinde belirleyici rol oynayacaktır. Güçlü Türkiye'nin istikrarlı ve dinamik dış politikaya ihtiyacı olacağı da kesindir. 28 Mayıs seçimlerini Batı'daki ülkelerin yanında Afrika ülkeleri de yakından izlemişlerdir. Türkiye'nin 13. cumhurbaşkanını yoğun ve zorlu bir dönem beklemektedir ve Erdoğan'ın seçilmesiyle Afrika bölgesine güçlü yönelim yukarıdaki hususların dikkate alınmasıyla daha güçlü zemine oturabilir. ■

BATI VE DOĞU MEDYASINDA 2023 TÜRKİYE SEÇİMLERİ

DR. HÜSNA TAŞ YETİM

Akademisyen

“

Seçim öncesi dönemde yapılan analizlerin vurgu yaptıkları ortak husus Ankara'daki olası bir iktidar değişikliğinin en keskin şekilde hissedileceği yerin Ortadoğu olacağına ilişkindi.

”

Türkiye'de ilk turu 14 Mayıs'ta ve ikinci turu ise 28 Mayıs'ta gerçekleştirilen 28. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçim süreci öncesi ve sonrası dünya basınında geniş bir yer buldu. Bu kapsamda ilk turu Adalet ve Kalkınma Partisi mecliste çoğunluğu sağlamasıyla ikinci turu da Recep Tayyip Erdoğan'ın Cumhurbaşkanı seçilmesiyle sonuçlanan seçim sürecine özellikle Doğu ve Batı menşeli çok sayıdaki yerel ve uluslararası yayın kuruluşu ve organı yoğun ilgi gösterdi. Bununla birlikte her iki medya kaynağının seçim sürecinin erken aşamasından nihai aşamasına ilişkin yer verdikleri analiz ve haberler irdelendiğinde sürece ilişkin farklı bakış açılarına sahip oldukları ve farklı değerlendirmelerde buldukları

dikkat çekmektedir. Söz konusu farklılıklar bu medya kaynaklarının sürece ilişkin analiz ve öngörülerini üzerinde durmaya motive ediyor.

DOĞU MEDYASINDA TÜRKİYE SEÇİMLERİ

Doğu menşeli medya kaynaklarında Türkiye 2023 Mayıs seçimleri oldukça yakından takip edildi. Çok sayıda ulusal ve uluslararası yazılı ve görsel medya kuruluşundan oluşan Doğu medyasında söz konusu sürece ilişkin farklı değerlendirmelere rastlanmakla birlikte bu kaynaklara daha çok Türkiye'deki olası bir iktidar değişikliğinin Ortadoğu'ya ve bölgesel dış politikaya muhtemel yansımalarına dair öngörüler ve analizlerin hâkim olduğu görülmektedir. Bu kapsamda yapılan analiz ve haber içeriklerinin seçim öncesi ve sonrası süreci sadece Türkiye açısından değil aynı zamanda Asya, Ortadoğu, Afrika ve Körfez bölgesinin dinamikleri açısından da kritik önemde gördüklerinin altını çizmek gerekiyor.

Seçim öncesi dönemde yapılan analizlerin vurgu yaptıkları ortak husus Ankara'daki olası bir iktidar değişikliğinin en keskin şekilde hissedileceği yerin Ortadoğu olacağına ilişkindi. Bu konuya kullandığı çok sayıda ifadeyle dikkat çeken söz konusu metinler Kemal Kılıçdaroğlu liderliğindeki Millet İttifakı'nın ve Recep Tayyip Erdoğan liderliğindeki Cumhuriyet İttifakı'nın bölgesel politika hedef ve önceliklerinin yer aldığı metinlere referansla söz konusu politikalar arasındaki farklılıklara dikkat çektiler. Batı ile ilişkilerin geliştirilmesi Millet İttifakı'nın dış politika öncelikleri arasında gösterilirken,

Cumhur İttifakı'nın Ortadoğu, Körfez ve Afrika bölgeleriyle ilişkilerin geliştirilmesine önem attığı belirtildi. Bu kapsamda söz konusu kaynaklar seçim sonucunun sadece Türkiye açısından değil bölge için de önemli değişimler ve sonuçlara yol açabileceğinden söz etti. Bu hususta olası bir iktidar değişiminin Ortadoğu bölgesinden genel bir geri çekilmeye, ABD, Avrupa Birliği (AB) ve NATO'ya ilişkin politikalarda ise önemli ölçüde dönüşüme yol açacağına ilişkin öngörülere geniş bir şekilde yer verildi. Millet İttifakı'nın Avrupa ve Batı'ya dönük bir dış politika yaklaşımı benimsemesi olasılığının oldukça yüksek olduğuna dikkat çeken söz konusu kaynaklar iktidar değişimi ihtimalinde Afrika'nın öncelikli hâle getirilmesi olasılığının ise daha düşük olduğunu ön görmektedir.

Doğu menşeli medya kaynakları seçimlerin ilk turunda Cumhuriyet İttifakı'nın oyların çoğunluğu alması ancak salt çoğunluğu sağlamaması üzerine ikinci tura kalan cumhurbaşkanlığı seçimleri sürecine de yoğun bir ilgi göstermiştir. Bu süreci takiben Ortadoğu ve Afrika kıtasına mensup olan medya kuruluşları Türkiye'nin Ortadoğu ve Afrika bölgelerindeki etkisinin son yirmi yılda oldukça arttığına dikkat çekerek bu kapsamda ikinci turu kazanacak olan adayın ikili ilişkilerin geleceği konusunu dikkate alması gerektiğine dikkat çeken değerlendirmelerde bulunmuştur. Söz konusu kaynaklar bu bölgelerin ve Türkiye'nin ekonomik, ticari, güvenlik ve coğrafi açıdan sahip oldukları potansiyellerle birbirilerine karşılıklı fırsat sunduğunu ve bu nedenle ilişkilerin

geliştirilmesi gerektiğine işaret etmişlerdir. Türkiye'nin Ortadoğu ve Afrika ülkeleriyle ilişkilerinin ekonomik, askerî ve diplomatik açılardan önemli olduğuna ayrıca dikkat çeken söz konusu kaynaklar aynı zamanda Türkiye'nin bu bölgelerde önemli ve etkili bir aktör olduğunun altını çizerek ikili ilişkilerdeki dinamizmin olası bir iktidar değişiminde de sürdürülmesi gerektiğine dikkat çekmiştir.

“Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin ikinci tur sürecini de oldukça yoğun bir ilgiyle takip eden Batı medyası, ekonomiye ve şubat ayında yaşanan depreme yaptığı referans vurgusunu öne çıkararak Recep Tayyip Erdoğan'ın seçime favori aday olarak girdiğine işaret etti.

BATI MEDYASINDA SEÇİMLER

Mayıs 2023 Türkiye seçimleri ilk andan itibaren Batı kökenli basın

kaynaklarınca da yoğun bir ilgiyle takip edildi. Bu kapsamda öne çıkan Batılı ana akım medya kaynaklarından Washington Post, the Guardian, New York Times ve Economist Times seçim öncesi ve sonrası döneme ilişkin çok sayıda haber, yorum, analiz ve değerlendirmeye yer verdi.

Söz konusu metinlerde seçimlerin sadece Türkiye'yi kimin yöneteceğine değil, aynı zamanda ülkenin nasıl yönetileceğine, Türkiye ekonomisinin ve dış politikasının geleceğine de karar vermesi bakımından oldukça önemli olduğuna ilişkin hususlara sıklıkla yer verildi. Bu kapsamdaki metinler ayrıca seçimlerin Avrupa ve Ortadoğu'nun güvenliği için bir dönüm noktası olarak değerlendirdi. Millet İttifakı ve Cumhuriyet İttifakı'nın seçim brifinglerine yer veren Batılı medya organları, söz konusu metinlerde Millet İttifakı'nın dış politika hedefleri arasında Batıyla ilişkilerin geliştirilmesi vurgusuna dikkat çekerken, Cumhuriyet İttifakı'nın Ortadoğu, Körfez ve Afrika

bölgelerine yönelik dış politikasına eleştirel bir bakış açısı geliştiren analizler yaptı.

Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin ikinci tur sürecini de oldukça yoğun bir ilgiyle takip eden Batı medyası, ekonomiye ve şubat ayında yaşanan depreme yaptığı referans vurgusunu öne çıkararak Recep Tayyip Erdoğan'ın seçime favori aday olarak girdiğine işaret etti.

Seçim sonucunun hem Türkiye açısından hem de Türkiye'nin ötesinde önemli sonuçlar taşıdığına ilişkin yoğun öngörülere yer veren Batı medyası aynı zamanda Türkiye'nin Asya ve Avrupa arasında kilit bir noktada bulunduğunu ve NATO'nun önemli aktörlerinden biri olduğuna da sıklıkla vurgu yaptı. Bunun yanı sıra ikinci turda oyların çoğunluğunu alarak tekrar Cumhurbaşkanı se-

çilen Recep Tayyip Erdoğan liderliğindeki Türkiye'nin Rusya, Ortadoğu ve Körfez ülkeleriyle ilişkilerini geliştirme ihtimalinin kuvvetle muhtemel olacağından sıklıkla söz eden söz konusu medya kaynakları NATO üyesi Türkiye'nin Batıyla ilişkilerini geliştirme hassasiyeti göstermesinin ilişkileri taşıyacağı nokta konusunda oldukça önem haiz ettiğine işaret eden tespitlerde bulundu. Batı ile ilişkilerin yeniden kalibre edilmesinin kritik olduğuna dikkat çeken bu metinler, olası iktidar değişiminde AB'ye katılım sürecinin ivme kazanması ihtimalinin yüksek olduğun öngörüsünde bulundu.

Sonuç olarak, Türkiye'de 14 ve 28 Mayıs'ta gerçekleştirilen meclis ve cumhurbaşkanlığı seçimleri birçok ülkenin uluslararası ve ulusal medya kaynaklarınca yakından takip edildi. Çok sayıda Batı ve Doğu menşeli basın kaynağı bu süreci hassasiyetle takip etmek ve Türkiye ile ikili ilişkilerin geliştirilmesi aşamasında ortak bir paydada buluşurken, sürece ilişkin yaptıkları analizler, değerlendirmeler ve öngörüler konusunda ise birbirinden belirgin ölçüde ayrılmışlardır. Özetlemek gerekirse, Batı medyası iktidarın değişmesi olasılığını Türkiye-Batı ilişkilerinin restorasyonu aşamasında önemli olarak tanımlarken, Doğu basını ise bu ihtimalin Ortadoğu, Körfez ve Afrika bölgesiyle ikili ilişkilerin dinamikleri açısından bir dönüşüme yol açma ihtimaline dikkat çekmişlerdir. Seçimlerin 28 Mayıs'ta sonuçlanmasını takiben ise her iki medya kaynağı da tebrik mesajlarını iletmiş ve ikili ilişkilerin geliştirilmesinden yana taşıdıkları iradeyi beyan etmişlerdir. ■

Turkey election: Erdogan rival Kılıçdaroğlu promises peace and democracy

5 hours ago

Turkish elections 2023

Opposition candidate Kemal Kılıçdaroğlu (second from the right) is polling ahead of President Recep Tayyip Erdoğan

ARAP BİRLİĞİNİN YENİDEN İNŞASI VE SEÇİMLERİN GÖLGESİNDE SURİYE-TÜRKİYE İLİŞKİLERİ

DR. GÜLER KALAY

Akademisyen ÜSKÜDAR ÜNİ.

“

Türkiye'nin Suriye politikası, zaman içinde değişimlere uğramış ve başlangıçtaki yaklaşımı ülkenin hem iç hem de dış politika paradigmalarıyla yeniden şekillenmiştir. Geline nokta, Türkiye'nin Suriye meselesine tavrı, çatışmanın sona ermesi, terörle mücadele ve istikrarın sağlanması gibi hedeflere yönelik çabalarını yansıtmaktadır.

”

2 011 yılında Suriye'de başlayan Amerika destekli iç savaşta, Türkiye'nin başlangıçta rejim muhaliflerine destek verdiği, ardından Şam yönetiminin meşruiyetini kabul etmediğini ifade ettiği bilinmektedir. Ankara'nın o dönemde beklentisi, Başer Esad iktidarının kısa sürede düşeceği yönündeydi. Aradan geçen yaklaşık on iki yıllık süreçte Esad rejimi devrilmediği gibi küresel konjonktür değişirken, özellikle 2023 yılının ilk çeyreğinden itibaren Ortadoğu'da da dengeler yeniden kurulmaya başlamıştır. Bunda hiç kuşkusuz Riyad-Tahran ilişkilerinin normalleşmesinin öncül olduğu

nun altını çizmek gerekir. İç savaşın başlangıcından bu yana Arap Birliğinden dışlanmış olan Suriye, 7 Mayıs 2023 tarihinde yeniden birliğe kabul edilmiştir. Türkiye; Mısır, Irak, Ürdün, Lübnan, Suudi Arabistan ve Suriye devletleri tarafından 22 Mart 1945'te Kahire'de kurulan Arap Birliğine 2006 yılından beri daimî gözlemci statüsünde katılmaktadır. Arap Birliğine üye ülkeler bu ortak paydada siyasi, kültürel, ekonomik ve sosyal dayanışma çerçevesinde hareket etme fırsatı kazanmakta, birbirleri arasında ikili veya çoklu uyuşmazlık durumlarında arabulucu statüsüyle çatışma çözümünde aktif rol oynayabilmektedirler. Diğer yandan ticari ve mali konularda iş birliğinin yanı sıra kültürel, eğitim, sağlık, güvenlik konularında da birlikte bölgesel çıkarları koruyabilmektedir.

Ortadoğu için önemli bölgesel değişimlerin habercisi olarak değerlendirilebileceğimiz son gelişmeler, Türkiye'nin bölgesel konumunu da güçlendirecek sonuçlar yaratabilir. Türkiye'nin Suriye politikası, zaman içinde değişimlere uğramış ve başlangıçtaki yaklaşımı ülkenin hem iç hem de dış politika paradigmalarıyla yeniden şekillenmiştir. Geline nokta, Türkiye'nin Suriye meselesine tavrı, çatışmanın sona ermesi, terörle mücadele ve istikrarın sağlanması gibi hedeflere

yönelik çabalarını yansıtmaktadır. Bu çerçevede Suriye'deki dinamikler ve uluslararası aktörlerin rolü, Türkiye'nin politikasını etkileyen faktörler arasında yer almaktadır.

Türkiye'nin Suriye politikasının ana unsurları aşağıdaki şekildedir:

· **Suriyeli Mültecilerin Misafir Edilmesi:** Suriye'deki çatışma nedeniyle Türkiye, büyük bir Suriyeli mülteci nüfusunu barındırmıştır. Türkiye, mültecilere sığınma hakkı tanımış ve temel insani ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmıştır. Bu durum, Türkiye'nin Suriye politikasının önemli bir boyutunu oluşturmuştur.

· **Suriye Muhalif Gruplarına Destek:** Türkiye, Suriye'deki muhalif grupları desteklemiş ve Esad rejimine karşı çeşitli askerî, lojistik ve mali yardımlar sağlamıştır. Türkiye, Suriyeli muhalif grupların bir araya gelerek ortak bir platform oluşturması için çaba göstermiş ve Suriye Ulusal Koalisyonu gibi yapıların tanınmasını desteklemiştir.

· **Suriye'nin Kuzeyindeki Kürt Gruplar:** Türkiye, Suriye'nin kuzeyindeki Kürt grupların güçlenmesine ve bağımsızlık veya özerklik taleplerine karşı çıkmıştır. Türkiye, özellikle Suriye Demokratik Birlik Partisi (PYD) ve onun askerî kolu YPG'yi terör örgütü olarak tanımlamış ve bu terör gruplarının Suriye'nin kuzeyindeki etkinliğini sınırlamaya çalışmıştır.

· **Suriye'nin Kuzeyinde Güvenli Bölge Oluşturma:** Türkiye, Suriye'nin kuzeyinde güvenli bir bölge oluşturulmasını ve bu bölgede Suriyeli mültecilerin güvenli şekilde yerleştirilmesini savunmuştur. Bu amaçla Türkiye, Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı gibi askerî operasyonlar düzenlemiş ve Suriye'nin kuzeyinde kontrol sahası oluşturmuştur.

· **Terörle Mücadele:** Türkiye, Suriye'deki çatışmada terör örgütlerine karşı aktif bir mücadele yürütmüştür. Özellikle IŞİD'e karşı uluslararası koalisyonun bir parçası olarak hareket etmiş ve PKK'yı da kapsayan terör örgütlerine karşı sınır güvenliğini sağlamak için askerî operasyonlar gerçekleştirmiştir.

2015 SONRASI TÜRK DIŞ POLİTİKASINDA DEĞİŞİMLER

2015 yılındaki uçak düşürme ola-

yıyla gerilen Rusya-Türkiye ilişkilerinin yeniden yumuşaya başladığı 2016 yılından bu yana Türk dış politika eğilimlerine bakıldığında sadece Rusya değil; aynı zamanda Suriye ile olan ilişkilerde de değişim gözlemek mümkündür. Rusya ve Türkiye ile olan ilişkiler kadar Suriye ile olan ilişkilerde de çatışmacı yaklaşım ulusal ve bölgesel güvenlik tehlikesi yaratmanın ötesinde, küresel hegemonyanın çıkarına hizmet edecektir. Bu bağlamda gerek ikili gerekse bölgesel ilişkilerdeki çelişki ve çatışmaların tarihsel ve siyasi analizinde modası geçmiş klişelerden uzak durmak önemlidir. Atlantik ötesi için, sadece Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü'nün (NATO) çıkarlarına odaklanmış bir Türk dış politikası arzu edilen ideal durumdur ancak Türkiye'nin ulusal çıkarlarıyla birlikte bulunduğu bölgenin güvenliği için bu sadece çatışmaların yeniden üretilmesi anlamına geleceği açıktır. Dolayısıyla Türkiye'nin Rusya ve Batı ile ilişkilerde dengeli siyasetini sürdürmesi en rasyonel tercihlerden gözükmektedir.

“

Suriye'de iç savaşın sona erdirilmesine yönelik olarak Ankara'nın sunacağı desteğin Ortadoğu'da ikili ilişkilerin bölgesel konjonktüre yansımaları olarak olumlu gelişmelere yol açacağı öngörülmektedir. Kuşkusuz Suriye'de hayatın normalleşmesi, sığınmacıların da evlerine geri dönüşlerini teşvik edecektir.

”

Suriye'nin on iki yıl aradan sonra yeniden Arap Birliğine katılması,

ülkedeki iç savaşın da sona ereceğinin işareti olarak düşünebilir. Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılar için “nefret söylemlerinin” bir tarafa bırakılarak, Suriye'nin 12 yıllık iç savaşın ardından yeniden normal hayata dönmesi için dış politika desteğinin önemli olduğu düşünülmektedir. Suriye'de iç savaşın sona erdirilmesine yönelik olarak Ankara'nın sunacağı desteğin Ortadoğu'da ikili ilişkilerin bölgesel konjonktüre yansımaları olarak olumlu gelişmelere yol açacağı öngörülmektedir. Kuşkusuz Suriye'de hayatın normalleşmesi, sığınmacıların da evlerine geri dönüşlerini teşvik edecektir. İnsanın en birincil ihtiyaçlarından biri olan güvenli barınmanın, sığınmacıların göç nedenlerini oluşturduğu dikkate alındığında bunun kendiliğinden bir yumuşak geçiş sağlayacağını söylemek mümkün.

Arap ülkelerinin yanı sıra, Türkiye de Suriye ile normalleşme yönünde adımlar atmaktadır. Hatırlanacağı üzere Türkiye, Rusya, İran ve Suriye dışişleri bakan yardımcılarını ve savunma bakanları düzeyindeki görüşmelerin ardından 10 Mayıs'ta, Moskova'da üçüncü tur görüşmeler için dışişleri bakanları buluşmuş, ardından 19 Mayıs'ta Suudi Arabistan'da gerçekleşen 2023 yılının ilk Arap Birliği toplantısına Suriye de katılmıştır. Dünya siyasal sisteminin hızla çok kutupluluğa doğru kaydığı günümüzde, yeni güç merkezleri Avrasya'da ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda Atlantikçi küresel yönetim, Avrasyacı bölgesel yaklaşımlar karşısında gücünü yitirmeye başlamıştır. Ortadoğu Bölgesi ülkeleri de bu bağlamda bölgedeki rollerini arttırmaktadır. Bölgedeki çatışmalardan yine bölge

lkeleri zarar görmekteyken, Suriye'deki savaşın sürekliliği Avrasya'nın değil Atlantikçi yaklaşımın çıkarınadır. Özellikle kuzeyinde devam etmekte olan savaşta net tavrını koyan Türk dış politikasında Karadeniz'in olduğu kadar Akdeniz'in güvenliği için de statükocu tavrın korunmasının ulusal çıkarlarının gereği olduğu düşünülmektedir. Türkiye'nin bugünkü dış politikası, değişen uluslararası dengeleri ve çok kutuplu uluslararası ilişkileri dikkate alarak mevcut konjonktürel dönüşümlerde kendi bölgesel rolünü, önemli bir bölgesel güç olarak varlık göstermesiyle paralel şekillendirmesi gerektiği yönündedir.

TÜRK Dış POLİTİKASINDA KIRILMA DÖNEMLERİ

Türk dış politikasındaki geleneksel denge unsurunun tarihteki kırılma noktalarına bakmak ve yönünü belirlemedeki uluslararası dinamikleri göz ardı etmeden günümüzü analiz etmek gerekirse Türkiye'nin ulusal çıkarları komşularındaki savaş(lar)ın tarafı olmak değil ancak bu çatışmaları sona erdirecek çözüm nerileri üretmek üzerine olmalıdır. 1970'li yıllardaki Kıbrıs meselesine baktığımızda bir NATO lkesi olan Türkiye, Atlantikçi tavrın karşısında durarak ulusal çıkarları doğrultusunda hareket edebilmiştir. 1974 Kıbrıs Barış Harekatı ile bugün Doğu Ukrayna meselesini karşılaştıracak olursak aralarındaki benzer noktalar bize Türkiye'nin neden Rusya'ya yapılan AB-ABD yaptırımlarının dışında kalarak "arabulucu" olma yönündeki adımlarını açıklamaktadır. Gerek Ukrayna gerekse Suriye meselelerinde

Kolektif Batı'nın çıkarları Türkiye'nin ulusal çıkarlarını bir kenara bırakarak NATO'nun çıkarları doğrultusunda dış politika geliştirmesini beklediği açıktır ancak uluslararası ilişkilerdeki "döngüsel paradigmaları" göz ardı etmemek gerekir.

Çok kutuplu dünya söylemleri siyasal konjonktürdeki değişimlere bağlı olarak giderek daha fazla dile getirilmektedir. Türk dış politikasını da bu değişimlerden ayrı değerlendirmem gerekir. Günümüzde Pekin, Moskova ve Delhi üçgeninin yanı sıra, Avrasya'daki diğer bölgesel iş birliği oluşumları, petrol monarşilerinin yeniden bir araya gelişi ve Arap Birliğinin yeniden tamamlanmış olması küresel siyasal konjonktürü yeniden şekillendirmektedir. Bu durumda Ukrayna meselesinde Rusya'nın karşısında yer alacak ve/veya Suriye'deki savaşı destekleyecek bir dış politika Türkiye'nin son yıllarda kazanmış olduğu bölgesel gücüne olumsuz etki etmekle kalmayıp mevcut değişim ve kurulmakta olan yeni dengelerin dışına itilmesine yol açacaktır.

Avrasya'daki bölgesel iş birlikleri içerisinde yer alması, bölgesel güvenlik ve çatışmaların çözümünde Türkiye'ye tarihî rol oynama fırsatı sağlayabilir. Güney Kafkasya, Karadeniz, Doğu Akdeniz, Orta Asya ve elbette Ortadoğu'daki gelişmelerin doğru okunması gerekir. Türkiye'nin bu bölgelerdeki gelişmelere yönelik dış politika söylemlerinin çatışmaları değil çatışmaların çözümünü vurgulamasının hem ulusal çıkarları hem de bölgesel güvenlik için gerekli olduğu düşünülmektedir. Ortadoğu ve Kara-

deniz'in kuzeyindeki çatışma unsurlarının yok edilmesine yönelik Türkiye merkezli arabulucu ve uzlaştırmacı dış politika söylemleri, Kıbrıs meselesinde de Türkiye lehine sonuçlar yaratabilir. Bununla ilişkili olarak Adana Mutabakatı'na gönderme yapmak yerinde olacaktır. Adana Mutabakatı'nın güncellenmesi ve bu güncellemede YPG/PKK terör oluşumuna yer verilmesi hem ulusal hem de bölgesel güvenlik bağlamında fayda sağlayabilir.

Sonuç olarak jeopolitik açısından bakıldığında, Türkiye "kıyı bölgesine" aittir ve bu nedenle, Türk siyasetinin küresel ölçekte jeopolitik teoremi, Atlantikilik ve Avrasyacılık olarak iki yönelimin birbiriyle çatışmasını dengeleyecek bir dış politika üretmesi olarak değerlendirilmektedir. Bununla ilişkili olarak 14 Mayıs 2023 ve 28 Mayıs 2023 tarihlerinde gerçekleştirilen parlamento ve cumhurbaşkanlığı seçim süreçlerinde liderlerin söylem analizleri yapıldığında, Suriyeli göçmen ve sığınmacılar üzerinden yapılan nefret söylemleri seçim sonrasında da devam edecek olursa bu durum Türkiye'nin Ortadoğu'daki konumuna olumsuz etki edebilir. Diğer yandan Ukrayna-Rusya çatışmasında arabuluculuktan uzaklaşılarak taraf olmaya zorlanacak söylemler ve Kolektif Batı tarafından Rusya'ya uygulanan yaptırımlara katılmak veya taraflardan biri lehine çatışmaya dâhil olmayı getirecek politikalar, Türkiye'nin dış politikasında bazı sarsıntılara yol açabilir ve dengeli tutuma zarar verebilir. ■

DIŞ POLİTİKANIN TÜRKİYE'DEKİ SEÇİM GÜNDEMİNE SİRAYETİ: SURİYE MESELESİ

MERVE ZORLU

Doktora Öğrencisi | İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİ.

“

Hem artan göç hem de Türkiye'nin ulusal güvenliğinin terörle ilişkili olarak tehdit altına girmesi Suriye'ye yönelik yeni pozisyonun eklenmesini beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda Türkiye Birleşmiş Milletler (BM) şartı 51. madde gereğince Suriye'nin kuzeyinde sınır ötesi operasyonlara başlayarak bölgenin terörden arındırılmasını sağlamıştır. Akabinde ise Suriye rejiminin şiddet eylemlerine karşı uluslararası toplumun da ılımlı muhalif olarak tanıdığı Suriye Muhalif ve Devrimci Güçler Ulusal Koalisyonu (SMDK) ve Suriye Ulusal Ordusuna (SUO) terörden temizlenen bölgelerin kontrolü verilmiştir.

”

Suriye'de Şam yönetimine karşı uygulanan ve ilkeli dış politika duruşunun yansımaları olan 11 yıllık diplomatik izolasyon, gerek bölgesel gelişmeler gerekse de iç siyasetteki hoşnutsuzluklar sebebiyle sürdürülemez bir hâle dönüşmüştür. Bu sebeple Türkiye'nin 13. Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin hem birinci hem de

ikinci turunda ana gündemlerden birisi olmuştur. Bu bağlamda mevcut hükümetin 2022 ortalarında attığı normalleşme adımları seçime yaklaşırken artmış ve açıklamalar da göç ve Suriye vizyonları yansıtmıştır. Gerek muhalefetin gerekse de mevcut hükümetin Suriye meselesine ilişkin iki temel motivasyonu öne çıkmaktadır. Birincisi sığınmacıların geri dönüşleri ikincisi ise sınır bölgesinin terörden arındırılıp mutlak bir güvenliğinin tesisidir. Her iki vadin ve amacın gerçekleştirilmesi Şam yönetimiyle normalleşmeyi önemli kılmaktadır. Arap Birliğine yeniden dâhil oluşuyla eli güçlenen Şam'ın Türkiye ile normalleşme sürecine girmesi Türkiye için daha da farklı noktaya taşınmıştır. Bu bağlamda seçim sonrasında da Suriye meselesinin önemli bir gündem olarak kalması ve daha somut adımların atılması beklenmektedir.

TÜRKİYE'NİN SURİYE DIŞ POLİTİKASINDA DÖNÜŞÜM

Nisan 2011'de Türkiye sınırlarına yönelmeye başlayan Suriyeli sığınmacılar hükümetin “bölgesel liderlik” imajı ve “insancıl diplomasi” öncülüğüyle açık kapı politikası çerçevesinde kabul edilmişlerdir. 2011 yılının sonlarına kadar devam eden diplomasiyle çözüme kavuşma çabalarında sona gelmiş ve Mart 2012 itibarıyla Şam Bü-

yükelçiliği kapatılarak diplomatik ilişkiler kesilmiştir. Bu tarihten itibaren de uzun yıllar uygulanmaya devam eden açık kapı politikasının sadece bir göçmen politikası olarak okunması eksik olacaktır. Nitekim devletlerin göçmen politikaları ile dış politika motivasyonları arasında önemli bir ilişki vardır. Bu bağlamda göçün kaynağı olan ülkelere yönelik be-

lirlenen dış politika pozisyonu söz konusu ülkelerin vatandaşlarına uygulanan göçmenlik politikalarını doğrudan etkilemektedir. Bu sebeple Türkiye'nin Esad rejimiyle diplomatik bir çözüme kavuşamayacağını kabul ederek ve diplomatik ilişkileri keserek açık kapı politikasını sürdürmesi rejime karşı ılımlı muhalefete yönelik desteğin somut tezahürü olmuştur. Nitekim alınan bu dış politika pozisyonu Suriye meselesinin çözümü için Türk hükümetinin uluslararası toplumun farklı aktörüyle yürüttüğü iş birliği çabalarının Suriye'nin bütünlüğü, birliği ve barışçıl temellere dayanan yeniden inşası ilkelerine dayanmasını beraberinde getirmiştir.

“ Bu bağlamda Suriye yönetimiyle yeniden ilişkilerin kurulması ve bir dış politika yapılması Türk hükümeti açısından rasyonel tercih olarak belirmektedir. Nitekim 2022 ortalarından itibaren Suriye'ye yönelik reel-politik adımların Türkiye tarafından atılmaya çalışıldığı görülmüştür. ”

Esad yönetiminin mevcut toplumsal krize uzun süre direnemeyeceği uluslararası toplumda yaygın bir kanı olsa da süreç şiddetle devam etmiştir. Böylece Suriye rejimi topraklarındaki hakimiyetini yitirmiş ve Türk sınırlarında terör yapı-

lanmaları konsolide olmuştur. Bu süre zarfında başta rejim muhalifleri Türkiye'de sığınmacı olurken, terörden etkilenen halk da Türk sınırlarına akın etmiştir. Hem artan göç hem de Türkiye'nin ulusal güvenliğinin terörle ilişkili olarak tehdit altına girmesi Suriye'ye yönelik yeni pozisyonun eklenmesini beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda Türkiye Birleşmiş Milletler (BM) şartı 51. madde gereğince Suriye'nin kuzeyinde sınır ötesi operasyonlara başlayarak bölgenin terörden arındırılmasını sağlamıştır. Akabinde ise Suriye rejiminin şiddet eylemlerine karşı uluslararası toplumun da ılımlı muhalif olarak tanıdığı Suriye Muhalif ve Devrimci Güçler Ulusal

Koalisyonu (SMDK) ve Suriye Ulusal Ordusuna (SUO) terörden temizlenen bölgelerin kontrolü verilmiştir. Bugün gelinen nokta da Türkiye'nin millî güvenlik, sınır güvenliği ve insani güvenlik bağlamında Suriye kaynaklı kaygıları devam etmektedir. Ancak Şam ile normalleşme devam ederken mevcut tehditlerin bertaraf edilmesi dış politika ilişkileri yeniden tahsis edilmeden mümkün görünmemektedir. Üstelik güncel dış politika gündemleri iç politikayla da yadsınamaz bir ilişki içerisindedir. Türkiye'de yaklaşık 4 milyonu bulan Suriyeli sığınmacı hem sayısal olarak hem de entegrasyon problemleriyle Türk kamuoyunda tepkileri artırmaktadır. Artan ekonomik sorunlar ise bu sürecin tetikleyicisi olmaktadır. Bu bağlamda Suriye yönetimiyle yeniden ilişkilerin kurulması ve bir dış politika yapılanması Türk hükûmeti açısından rasyonel tercih olarak belirlemektedir. Nitekim 2022 ortalarından itibaren Suriye'ye yönelik reel-politik adımların Türkiye tarafından atılmaya çalışıldığı görülmüştür. Bu bağlamda 10 yıllık dondurulmuş ilişkilerin ardından Dışişleri Bakanı Çavuşoğlu diplomasi yolunun açık olduğunun sinyallerini vermiş akabinde, Rusya arabuluculuğuyla Millî İstihbarat Teşkilatı (MİT) Başkanı Hakan Fidan ve Suriye Ulusal Güvenlik Büro Başkanı Tümgeneral Ali Memlük arasında görüşmelerin sağlanmasının yolu açılmıştır ancak iki ülke arasındaki beklentilerin dile getirildiği fakat somut adımların atılmasında karşılıklı uzlaşmanın sağlanmadığı görülmüştür. 2023 yılına gelindiğinde ise 14 Mayıs seçim sürecine yaklaşılırken Suriye ve Suriyeli sığınmacılar me-

selesi iç siyasetin gündeminde hem önemli yer bulmuş hem de tüm partilerin propaganda süreçlerinde bir kaldıraç hâline gelmiştir.

“

İktidar partisinin seçim bildirgesinde ilk kez Suriyelilerin geri dönüşlerine ilişkin vizyon koyduğu görülmektedir. Suriyeli sığınmacıların güvenli, gönüllü ve onurlu geri dönüşleri için adımların atılacağı vadilmektedir. Nitekim seçim öncesinde söz konusu vaadin gerçekleştirilmesi için hükümet tarafından Suriye'ye yönelik çeşitli adımların atıldığı görülmüştür.

”

SURİYE DIŞ POLİTİKASININ SEÇİM GÜNDEMİNE YANSIMASI VE SEÇİM SONRASI OLASILIKLAR

Kamuoyunda yaklaşık dört milyonu bulan Suriyeli sığınmacı meselesine yönelik artan huzursuzluk Türkiye kamuoyunu çeşitli konularda analiz eden birçok çalışmaya yansımıştır. Ankara Enstitüsü tarafından Mart 2023'de yayınlanan toplum-siyaset-devlet üzerine kamuoyu yoklamasında deprem ve milliyetçilik gibi konularda parti seçmelerinin ayrıştığı görülürken göçmen konusunda tüm seçmelerin rahatsızlığı ön plana çıkmıştır. Seçmenlerde sığınmacıların savaş bittikten sonra ya da hemen gitmeleri gerektiği konusunda ortak talebin olduğu görülmüştür. Bir süredir devam eden bu talep partilerin seçim sürecinde sığınmacı meselesini ön plana çıkarmasını

tetiklemiştir. Bu bağlamda iktidar partisinin seçim bildirgesinde ilk kez Suriyelilerin geri dönüşlerine ilişkin vizyon koyduğu görülmektedir. Suriyeli sığınmacıların güvenli, gönüllü ve onurlu geri dönüşleri için adımların atılacağı vadilmektedir. Nitekim seçim öncesinde söz konusu vaadin gerçekleştirilmesi için hükümet tarafından Suriye'ye yönelik çeşitli adımların atıldığı görülmüştür. Nisanın ilk haftasında İran, Rusya, Suriye ve Türkiye'nin dışişleri bakan yardımcılarının Moskova'da gerçekleştirdiği görüşmelerden sonra aynı ay içinde bu kez savunma bakanları ve istihbarat başkanları düzeyinde yine Moskova'da görüşme gerçekleşmiştir.

Güvenliğin tahsisi ve Suriye'nin terörden arındırılması üzerine fikir mütalaasında bulunmuşlardır. Nihayetinde ise 14 Mayıs seçimlerine dört gün kala bu görüşmeler yine Rusya'nın ev sahipliğinde dışişleri bakanları düzeyine taşınmıştır. Kopan ilişkilerin yeniden tahsis edilmesi için atılan bu adımlar iç kamuoyundaki sığınmacı rahatsızlığının girilmesi için Bakan Çavuşoğlu'nun da ifade ettiği gibi önemli bir gerekliliktir ancak tarafların yol haritası kısa zamanda belirlenemeyecek durumdadır. Atılan tüm adımlar olumlu gelişmeler olsa da karşılıklı beklentilerin henüz uyumlaştırılmadığı görülmektedir. Özellikle Esad yönetiminin açıklamalarında Türkiye iç siyasetine yönelik kaygılar olduğu ve Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'a yönelik güvensizliğin bahane olarak dile getirildiği söylenebilir ancak mevcut hükümetin sığınmacıların geri dönüşleri için belirlediği yol haritası Suriye ile

normalleşmeyi zorunlu kılmaktadır. Hükûmetin geri dönüşleri teşvik etmek için uygulamaya başladığı Suriye kuzeyindeki şehir inşaları yeterince mali yük getirirken, Suriye hükûmeti insani güvenliği tahsis etmediği sürece anlamlı hâle gelememektedir. Ayrıca terör gruplarının varlığı Türk Silahlı Kuvvetlerinin (TSK) sınır ötesinden çekilmemesini de beraberinde getirmektedir. Nitekim uzun bir dönemdir yapılan askerî faaliyetlerin tesis ettiği güvenli ortam riske atılamayacak bir çabanın ürünüdür.

Türkiye muhalefeti seçim sürecinde hükûmete benzer şekilde Suriye normalleşmesini ve sığınmacıları temel söylemlerden birisi hâline getirmiştir. Hatta konu seçimlerin birinci turunda tüm muhalefetin ortak paydası hâline gelmiştir. Bu bağlamda muhalefetin genel olarak belirlediği Suriye vizyonunun ilk adımı Suriye ile ilişkilerin yeniden tahsisi üzerinedir. Seçimlerin ikinci turunda muhalefet popülist söylemlere ek olarak bir yol haritası

ortaya koymuştur. İlk adım Avrupa Birliği (AB) ortaklığıyla Suriye kuzeyinde sığınmacıların dönüşlerinin gerçekleştirilmesi için şehir yapılandırılmalarının hayata geçirilmesi, aksi takdirde Geri Kabul Anlaşması'nın feshi üzerinedir. Nitekim yaşanan ekonomik darboğaz sığınmacı konusundaki yapılan maliyetlerle kamuoyunu daha da rahatsız eder hâle gelmiştir. Yaşanabilir ortamın yaratılması ve rejim tarafından insani güvenliğin taahhüt edilmesi muhalefet için geri dönüşlerin köşe taşıdır. Bu bağlamda Suriye yönetiminin insani güvenlik bağlamında AB'nin ise mali sorumluluk bağlamında ele alındığı görülmektedir. İkinci adım Suriye sınırlarında Suriye yöntemi iş birliğiyle güvenliğin tam tesisi ve terörden arındırılması akabinde TSK'nın bölgeden çekilmesidir. İkinci tura kalan seçimlerde muhalefetin ortak adayı olan Kemal Kılıçdaroğlu'na yönelik Esad'ın yönetimin açıklamaları ise Esad'ın Türkiye iç siyasetindeki gelişmeleri de takip ettiğini göstermektedir. Nitekim Esad, Rus devlet haber

kanalına verdiği demeçte Kılıçdaroğlu'nu tanımadığını ancak Erdoğan gibi olumsuz geçmişleri olmadığı için güven ya da güvensizlik ekseninde bir algıları bulunmadığını ifade etmiştir.

Türkiye seçim gündemiyle Suriye'yi sık sık konu edinirken diğer taraftan Suriye yönetimi Arap ülkeleriyle normalleşme sürecine girmiş görünmektedir. Suudi Arabistan bir süredir Şam ile normalleşme konusunda dirençli olsa da iki ülke arasında son günlerde diplomatik ilişkileri yeniden tahsis etmeye yönelik somut adımlar atılmaya başlanmıştır. 12 yıl aradan sonra Arap Birliği Zirvesi'ne de ilk kez davet edilen Suriye yönetimi, 18 Mayıs'ta zirveye katılarak önemli gündem hâline gelmiştir. Tüm bu gelişmeler Suriye'nin iç ve dış siyasetinde normalleşme sürecinde attığı önemli adımlardır. Böylece bölgenin önemli aktörü Türkiye'nin sadece iç siyaset ve güvenlik motivasyonu değil bölgedeki dinamizmi yakalaması adına da Suriye ile ilişkileri yeniden tahsis etmesi önemli hâle gelmektedir. Bu sebeple seçim gündeminin temel konularından olan Suriye meselesinin seçim sonrasında da ana gündemlerden olması beklenmektedir. Bu bağlamda Türkiye'nin iç siyasetteki seçim gündemini arkasında bırakmasıyla Suriye'ye yönelik daha hızlı adımlar atabileceği öngörülebilir. Sonuç olarak Suriye meselesi artık sadece iç siyasete yönelik bir popülist kaldıraç olmanın ötesine geçerek bölge koşullarının gerekliliği hâline gelmeye başlamıştır. İlişkilerin yeniden kurulması için ise Rusya arabuluculuğu önemini korumaya devam edecektir. ■

BIDEN'İN ESAD SINAVI: ABD'NİN SURİYE POLİTİKASI VE NORMALLEŞME TARTIŞMALARI

DR. TAMER KAŞIKCI

Akademisyen ESOĞÜ

“

ABD-Çin gerginliğinin tırmanması ve Rusya'nın Ukrayna müdahalesi gibi küresel gelişmeler, Biden yönetiminin genel olarak Ortadoğu, özel olarak da Suriye konusunu ikinci plana atmasına sebep olmuştur.

”

Joe Biden yönetiminin Ortadoğu politikası genel olarak ABD'nin geçmiş yıllarda bölgede giriştiği “sonu gelmeyen” savaşları sonlandırıp, bölgede bir istikrar ortamı yaratmak üzerine kurgulanmıştır. ABD'nin Afganistan'dan askerlerini çekmesini bu politika kapsamında açıklayan Biden yönetimi bölgede uzun süredir devam eden ve bölge genelinde politik istikrarsızlığa neden olan Yemen iç savaşı, çeşitli Arap ülkelerinin İran ve İsrail ile yaşadığı gerginlikler gibi meselelerde de diplomatik yollarla çözüm arayışlarını desteklemektedir ancak tüm bu çabalar içerisinde Biden yönetimi bölge istikrarını uzun süredir derinden etkileyen Suriye meselesi konusunda diplomasi yolunu aç-

çak net bir tavır sergilemekten kaçınmaktadır. Hatta Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), Bahreyn, Ürdün gibi aktörlerin Suriye ile ilişkilerini normalleştirme gayretleri, ABD yönetimi tarafından eleştirilmektedir. Suriye’de izlediği bu tutum, Biden yönetiminin bölgede istikrar

tesis etme politikasıyla çelişmektedir.

Bu argüman üzerine kurgulanmış olan söz konusu yazıda, Biden yönetiminin mevcut Suriye politikasının bölgede yarattığı sorunların bölge istikrarını nasıl etkilediği tartışılacaktır.

ABD’NİN SURIYE’DEKİ ASKERÎ VARLIĞI VE YARATTIĞI POLİTİK SORUNLAR

Biden göreve geldiği dönemde, Beşar Esad yönetimi Rusya’nın yardımıyla ülkenin önemli bir bölümünde üstünlüğü ele geçirmiş ve iç savaşın Esad lehine sonuçlanacağı aşikâr hâle gelmişti. Dolayısıyla Biden yönetiminin, ABD’nin iç savaş başladığından bu yana savunduğu Esad’ı devirme stratejisini devam ettirmesi mümkün değildi. Bunun yanı sıra, ABD-Çin gerginliğinin tırmanması ve Rusya’nın Ukrayna müdahalesi gibi küresel gelişmeler, Biden yönetiminin genel olarak Ortadoğu, özel olarak da Suriye konusunu ikinci plana atmasına sebep olmuştur. Yine de Esad’a karşı pozisyonu devam ettiren Biden yönetimi Suriye politikasını DEAŞ terör örgütüyle mücadeleye devam edilmesi, bölgede çatışmaların azaltılması ve durdurulması ve savaştan etkilenenlere yönelik insani yardımların devamlılığının sağlanması şeklinde formüle etmiştir.

DEAŞ ile mücadele ederken bir başka terör örgütü PKK/PYD ile yakın ilişkiler geliştiriyor olması, ABD’nin terörle mücadele konusundaki duyarlılığı hakkında soru işaretleri yaratmaktadır. Üstelik ABD’nin Suriye’deki askerî varlığı, Rusya’nın Ukrayna’daki askerî varlığına da örnek oluşturmakta ve Biden yönetiminin elini zayıflatmaktadır.

Biden'in mevcut Suriye politikasının en dikkat çekici boyutu şüphesiz ki bölgedeki Amerikan askerî varlığıdır. Her ne kadar Trump yönetimi Suriye'deki askerlerin çekileceğini ilan etmiş ve Ortadoğu'daki Amerikan askerî varlığını azaltma politikası Biden döneminde de devam ettirilerek Afganistan'dan çekilme gerçekleştirilmiş olsa da yaklaşık 900 kişilik bir askerî güç hâlen Suriye'de konuşlandırılmaktadır. Biden yönetimi, söz konusu askerlerin DEAŞ güçleriyle mücadele etmek ve Irak'ın sınır güvenliğini sağlamak amacıyla bölgede konuşlandırıldığını savunmaktadır. Her ne kadar uluslararası anti-DEAŞ koalisyonunun operasyonları ile DEAŞ yapılanması çöktürülmüş olsa da bölgede hâlen DEAŞ ile ilişkili grupların var olduğu bilinmekte, zaman zaman ABD güçleri bunlara karşı operasyonlar gerçekleştirmektedir ancak bölgedeki ABD askerî varlığının bunların dışında sembolik ve stratejik olmak üzere iki farklı boyutunun daha olduğunu söylemek mümkündür. Sembolik açıdan, ABD askerlerinin Suriye'deki varlığı hem Suriye rejimine hem de onu desteklemekte olan Rusya'ya iç savaşın halen sona ermediği mesajını vermektedir. Zira bölgeden tamamen çekilmek ABD'nin Suriye konusunda mağlubiyeti kabul etmesi anlamına gelecektir. Bunun yanı sıra, stratejik açıdan, bölgedeki askerî varlığı ABD'nin bölge aktörleriyle ilişkilerini tasarlamasında kolaylık sağlamaktadır. Örneğin bu sayede, ABD yakın ilişki içerisinde olduğu Suriye'deki terör örgütü PKK/PYD unsurlarının güvenliğini sağlayabilmektedir. Ayrıca, ABD askerlerinin bölgedeki

operasyonları DEAŞ ile sınırlı kalmamaktadır. Örneğin mart ayı içerisinde İran'ın düzenlediği bir "insansız hava aracı" saldırısına misilleme olarak Suriye toprakları içerisinde İran'a ait birtakım tesisler, ABD güçleri tarafından bombalanmıştır.

Suriye'deki askerî varlığı, ABD'ye sembolik ve stratejik üstünlük sağlarken, bölgede politik istikrarın tesis edilmesi önündeki en önemli engellerden birini teşkil etmektedir. ABD'nin Suriye'deki askerî varlığına ilişkin en büyük tepki doğal olarak Suriye yönetiminden gelmektedir. Ülke içerisinde kontrolü büyük ölçüde sağlayan Esad rejimi, ABD'nin kendi topraklarını terk etmesi talebinde bulunmuştur. Dolayısıyla eğer Suriye toprakları üzerinde istikrarı sağlayacak bir egemenliğin kurulmasını gerçekten istiyorsa, ABD'nin Esad'ın bu talebini karşılaması ve askerlerini Suriye'den tamamen çekmesi gerekmektedir. Biden yönetimi, bu seçenek ile yüzleşmemek adına bölgedeki varlığını terörle mücadele kapsamında meşrulaştırmaya çalışsa da DEAŞ'ın operasyonel gücünün zayıflamış olması bölgede bir ABD gücünün devamlılığını tartışılır hâle getirmektedir. Üstelik, DEAŞ ile mücadele ederken bir başka terör örgütü PKK/PYD ile yakın ilişkiler geliştiriyor olması, ABD'nin terörle mücadele konusundaki duyarlılığı hakkında soru işaretleri yaratmaktadır. Üstelik ABD'nin Suriye'deki askerî varlığı, Rusya'nın Ukrayna'daki askerî varlığına da örnek oluşturmakta ve Biden yönetiminin elini zayıflatmaktadır. Suriye'deki ABD askerlerine ilişkin bu soru işaretleri Amerikan kamuoyunda da tartış-

malara neden olmuş, mart ayı içerisinde askerlerin tamamen çekilmesine yönelik bir tasarı, Cumhuriyetçiler tarafından Amerikan Senatosuna sunulmuş fakat çoğunluk tarafından kabul edilmemiştir.

Afganistan'da Taliban ile müzakere masasına oturan ve ülkedeki varlığını Taliban lehine sonlandırmakta herhangi bir sorun yaşamayan ABD yönetimi, Suriye'de Esad yönetimiyle görüşmeye ya da en azından Esad ile ilişkileri normalleştirmeye ve bölgedeki askerî varlığını sonlandırmaya yanaşmamaktadır.

ABD'NİN SURİYE POLİTİKASININ İNSANİ SONUÇLARI

ABD'nin mevcut Suriye politikası, ülkedeki politik istikrarsızlığın yanı sıra toplumsal istikrarsızlığı da körüklemektedir. Bilindiği üzere birçok bölge içi ve dışı aktörün katılımıyla, Esad rejimi ve muhalifler arasındaki çatışmalar ülke topraklarını savaş alanına döndürmüş, temel kamu hizmetleri sağlanamaz hâle gelmiştir. Doğal olarak bu durum Suriye halkının gündelik ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanmasına yol açmıştır. Diğer yandan, çatışmalardan kaçıp komşu ülkelere sığınan milyonlarca Suriyeli de gittikleri ülkelerde zorlu ekonomik ve toplumsal şartlar altında hayatlarını idame ettirmek durumunda kalmıştır. Her ne ka-

dar son yıllarda Suriye içerisinde görelî istikrar sağlanmış ve halkın temel kamu ihtiyaçları karşılanmaya başlanmış olsa da hâlen Suriyeli göçmenlerin sosyo-ekonomik şartlarında kalıcı gelişme olmadığı gibi, bunların ülkelerine dönüp dönemeyeceği ya da hangi koşullar altında ülkelerine dönebilecekleri belirsizdir. Üstelik şubat ayı içerisinde gerçekleşen Kahramanmaraş merkezli depremler Suriye’de de yoğun şekilde hissedilmiş ve hem Suriye’deki halkın hem de Türkiye’deki Suriyeli göçmenlerin mevcut toplumsal sorunları daha da derinleşmiştir.

Biden hükümetinin Suriye politikasının bir ayağını da Suriye’de olanlar ve göçmenlerden oluşan Suriye halkının ihtiyaç duyduğu insani yardımların tedarik edilmesi oluşturmaktadır ancak ABD yö-

netiminin yaptığı maddî yardımların, Suriyelilerin hayatlarını idame ettirmelerini sağlayacak kalıcı sosyal ve ekonomik mekanizmalar üretmesi mümkün değildir. Üstelik ABD’nin 2014 yılından bu yana Sezar Yasası çerçevesinde uygulamakta olduğu yaptırımlar, Suriye halkının mevcut sosyal ve ekonomik sorunlarının aşılmasındaki önemli engellerden birini teşkil etmektedir. Zira hâlen devam etmekte olan bu yaptırımlar nedeniyle Suriyelilere yönelik yardımların önü kesilmektedir. Örneğin, 2021 yılında Lübnan’daki Suriyeli göçmenlerin yaşadığı enerji sorununun da çözümünde etkili olacak Mısır doğal gazını Suriye üzerinden Lübnan’a taşıyacak boru hattı projesi ABD tarafından Sezar Yasası kapsamında engellenmiştir. Dolayısıyla ABD’nin Esad rejimi karşılığı, Suriye halkının sosyal ve

ekonomik koşullarını geliştirme hedefleriyle ters düşmektedir. Üstelik Esad yönetiminin ülke içerisindeki kontrolünü ve gücünü giderek daha fazla artırması, Biden yönetiminin bu hedef kapsamında kalıcı bir çözüm üretme ihtimalini her geçen gün zayıflatmaktadır.

Sonuç olarak, Afganistan’da Taliban ile müzakere masasına oturan ve ülkedeki varlığını Taliban lehine sonlandırmakta herhangi bir sorun yaşamayan ABD yönetimi, Suriye’de Esad yönetimiyle görüşmeye ya da en azından Esad ile ilişkileri normalleştirmeye ve bölgedeki askerî varlığını sonlandırmaya yanaşmamaktadır ancak ABD yönetiminin mevcut Suriye politikası bölgede hem politik hem de sosyal istikrarın sağlanmasını engellemektedir. Bu durum Biden yönetiminin bölgede istikrar sağlama politikasıyla ters düşse de bu anlayışın altında ABD’nin Rusya ile rekabetinin yattığını söylemek mümkündür. Zira, ABD yönetimi açısından, Esad ile ilişkileri normalleştirmek, Suriye’deki vekâlet savaşını Rusya’nın kazandığını ilan etmek anlamına gelecektir ancak ABD’nin Suriye politikasının bu hâliyle sürdürülebilir olduğunu söylemek mümkün değildir.

Suriye krizi sırasında Esad karşıtı pozisyon alan Arap ülkelerinin Esad ile normalleşme süreci içerisine girmesi ve Arap Liginin Suriye’nin askıya aldığı üyeliğini yeniden aktif hâle getirmesi, bölge aktörlerinin politik istikrarın tesis edilmesinden yana olduklarını açıkça göstermektedir. Dolayısıyla bu gelişmeler karşısında ABD’nin Suriye politikasını yeniden gözden geçirmesi gerekecektir. ■

LÜBNAN YÜRÜTME KRİZİNDE GÜNCEL DURUM: İRAN-SUUDİ NORMALLEŞMESİ VE KATAR'IN GİRİŞİMLERİ

SOHAIB JOHAR

Gazeteci ve Yazar

LÜBNAN

“

Arabulucu sıfatıyla Katar Dışişleri Bakanı Danışmanı Muhammed bin Abdülaziz el-Huleyfi söz konusu görüşmeden bir ay önce Beyrut'u ziyaret etmiş ve planlanan yol haritası hakkında Lübnan'daki tarafların görüşlerini almış ve tarafları bilgilendirmiştir.

”

Geçtiğimiz 6 Mart günü Tahran-Riyad ilişkilerini normalleştirmek üzere Çin'in başkenti Pekin'de tarafların üst düzey yetkilileri bir araya gelerek bir anlaşma imzalamıştır. Bu noktada Çin tarafından desteklenen Suudi Arabistan-İran anlaşmasının, Lübnan'daki siyaset üzerinde etki oluşturacağı yadsınamaz bir gerçektir. Bu bağlamda yıllardır mali ve ekonomik bir yıkımla karşı karşıya olan ülkede aylardır cumhurbaşkanlığı seçiminde yaşanan kriz, bu sefer özellikle Hizbullah ve Şii Emel Hareketi'nin Suriye rejimi ile bağlantılı olan Lübnan eski İçişleri Bakanı Süleyman Françiy'e cumhurbaşkanlığı seçiminde desteklerini açıklamalarıyla ivme kazanmıştır.

LÜBNANLILARIN NORMALLEŞMEYE BAKIŞI

Lübnan Güçleri, İlerici Sosyalist Parti, Değişim İçin Temsilciler Bloğu ve Sünni temsilciler den oluşan muhalefet, Franciye'nin cumhurbaşkanı olmasını reddetmekte ve

buna imkân verecek meclis oturumunun gerçekleştirilmesini engelleme noktasında ısrarcı olmaktadır. Franciye, reformcu görüşlere ve siyaset anlayışına sahip olduğundan Hristiyan, Sünni ve Dürzilerin desteğini kaybetmiştir. Soruna taraf olan dış güçler ise çözüm

olarak yeni bir cumhurbaşkanının seçilmesi ve istisnai yetkilere sahip bir hükümetin kurulması için çaba sarf etmektedir. Buradan hareketle Fransa, ABD, Katar, Suudi Arabistan ve Mısır temsilcileri, geçtiğimiz şubat ayı başlarında Paris'te beşli ülke grubu bir araya gelerek cum-

hurbaşkanı ve hükûmetin nitelikleri ve görevlerini içeren bir "yol haritası" oluşturmuşlardır. Bu minvalde, arabulucu sıfatıyla Katar Dışişleri Bakanı Danışmanı Muhammed bin Abdülaziz el-Huleyfi söz konusu görüşmeden bir ay önce Beyrut'u ziyaret etmiş ve planlanan yol haritası hakkında Lübnan'daki tarafların görüşlerini almış ve tarafları bilgilendirmiştir.

Sorunun tarafları, özellikle Suudi Arabistan-İran anlaşmasının Lübnan'a yansımalarının kendi çıkarlarına uygun şekilde gerçekleşmesini beklemektedir. Dolayısıyla taraf olan farklı siyasi güçlerin ülkenin geleceği bakımından önemli bir sınavla karşı karşıya olması son derece muhtemeldir. Hizbullah ve müttefikleri meseleyi bir yandan İran ve Suriye arasında bölgede bir uzlaşma sağlanmaması diğer yandan Arap ve Körfez ülkeleri arasında başlayan çözüm süreci bağlamında ele almaktadır. Görüşmelerde cumhurbaşkanlığı ile hükümet başkanlığı için "takas" anlayışının izleneceği, yani Hizbullah adayı için cumhurbaşkanlığına karşılık, Suudi Arabistan ve Körfez ülkelerine yakın bir figür için de hükümet başkanlığının dayatılabileceği öngörülmektedir. Diğer tarafa göre, Hizbullah'ın adayının Paris'te beşli ülke grubu tarafından belirlenen koşullara ve Lübnan ile ilgili taraflardan beklenen şartlara uymadığı aktarılmaktadır. Dolayısıyla bu uyumsuzluk ışığında Hristiyan-Sünni uzlaşmasının sağlanmaması hâlinde, Hizbullah'ın cumhurbaşkanlığı için bağımsız bir figürü kabul etmek zorunda kalacağı düşünülmektedir. Böylelikle, taraflar arasındaki siyasi inatlaşma durumu devam etmektedir.

“
Katar'ın soruna yaklaşımı yeni gelişme değildir. Bu yaklaşım, Doha'nın yıllar önce başlattığı ve Lübnan ile İsrail arasındaki deniz sınırlarını belirleme anlaşmasıyla sonuçlanan girişimin devamı niteliğindedir.”

Öte yandan geçtiğimiz hafta cumhurbaşkanlığı dosyasındaki bu monotonluğu diplomatik alanda atılan üç adım bozmuştur. Bunlardan ilki ve en önemlisi Suudi Arabistan'ın Lübnan Büyükelçisi Velid bin Abdullah el-Buhari'nin Hizbullah'ın adayı da dâhil olmak üzere Lübnan'daki önemli siyasi şahsiyetlerle gerçekleştirdiği temaslar olmuştur. İkinci adım Washington'un, ABD Dışişleri Bakanlığı tarafından yapılan bir açıklama ile ülkeyi birleştirmek için bir cumhurbaşkanının seçilmesi çağrısında bulunarak bu alanda ilk defa doğrudan bir adım atmış olmasıdır. Son olarak ise Dışişleri Bakanlığı ile istihbarattan yetkililerin yer aldığı Katarlı bir heyetin taraflar arasında iletişim köprüsü kurarak cumhurbaşkanlığı seçimi konusunda çözüm girişimlerini yeniden canlandırmak amacıyla Beyrut'ta temaslarda bulunmasıdır. Söz konusu heyet, Doha'nın krizden çıkış yolu sunabilmesi ve uzlaşmaya dayalı bir biçimde cumhurbaşkanının seçilmesi, başbakanın atanması ve ikinci aşamada hükümetin kurulmasında somut çözüm için tarafların görüşlerini almıştır.

Esasen Katar'ın soruna yaklaşımı yeni gelişme değildir. Bu yaklaşım, Doha'nın yıllar önce başlattığı ve Lübnan ile İsrail arasındaki deniz

sınırlarını belirleme anlaşmasıyla sonuçlanan girişimin devamı niteliğindedir. Heyetin ziyareti, Katar'ın bu doğrultuda attığı adımların üçüncü aşamasını teşkil etmektedir. İlk olarak, geçtiğimiz mart ayı ortasında, Danışmanı Abdülaziz el-Huleyfi ve bakanlık kabinesinin üyelerinden oluşan heyet, siyasi şahsiyetlerle bir dizi görüşmede bulunmak üzere Beyrut'a bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Heyet tarafından yapılan temaslarda, el-Huleyfi'nin nisan ayı başlarında Lübnan'a gerçekleştirdiği ziyaretin ön hazırlığı yapılmıştır. Katarlı danışman ise muhataplarıyla Beyrut'ta gerçekleştirdiği görüşmelerde, tüm Lübnanlılar arasında daha geniş bir mutabakata varılmasının gerekliliği üzerinde durmuştur. Söz konusu ziyaret, sorunun çözümüne yönelik olarak yapılabilecek girişime ve bunun şemasına dair kararın Doha'da alınabilmesi için, çeşitli aktörlerle istişare etmeyi amaçlamıştır.

Bu çerçevede, kısa süre önce bir Katar delegasyonu, başta Hizbullah Yetkilisi Ali Hasan Halil, Meclis Başkanı Nebih Berri, Özgür Yurtsever Hareketi Lideri Cibran Besil ve Lübnan Kuvvetleri Lideri Semi Caca olmak üzere soruna ilgili siyasi aktörler ile istişarelerde bulunmuştur. Bu bağlamda Muhalefet ve Değişim Güçleri'nin en önde gelen isimlerinden Süleyman Franciye ve İbrahim Mneimneh ile birer röportaj gerçekleştirilmiştir. Bu toplantılarla birlikte taraflar arasındaki ortak paydaları belirlemek ve cumhurbaşkanı adayı üzerinde anlaşmaya varmak üzere temel oluşturulması amaçlanmıştır. Katarlı yetkililer, taraflar arasında yapılan arabuluculuk girişimleri

sonucunda Lübnan Silahlı Kuvvetler Komutanı Korgeneral Joseph Avn'ı ortak aday olarak önermişlerdir. Katar'ın gösterdiği girişimlerin temelinde, Besil ve Caca liderliğindeki Lübnanlı gruplar ve muhaliflerle ilişkilerin saygın bir çerçevede yürütülmesi yatmaktadır. Bu bağlamda, Hizbullah ve İran ile diyalog kurabilen tek Körfez ülkesinin Katar olması hususu önemli bir rol oynamıştır.

“

Cumhurbaşkanının belirlenmesi konusunda varılacak mutabakatın başbakan ve hükümet konusunda da uzlaşmayı gerektirdiği düşünüldüğünde, Katar'ın bu süreci ihmal etmediği ve görüşmelerinde bu konuyu da dikkate aldığı söylenebilir.

”

LÜBNAN'DA YÜRÜTMENİN BELİRLENMESİNDEKİ TEMASLAR VE KATAR'IN GİRİŞİMLERİ

Katar heyeti, Hristiyan temelli aktörlerin Lübnan Silahlı Kuvvetler Komutanı Joseph Avn'ın cumhurbaşkanlığı pozisyonuna yönelik tutumunu değerlendirmek istemiştir. Basil hariç, Süleyman Franciye olarak bilinen Beşar Esad'ın adayına karşı çıkan tüm siyasi güçler, ordu komutanının cumhurbaşkanlığına getirilmesini, ABD-Suudi desteğinin alınması ve gelecekte Hizbullah'ın da mutabakata eklenmesi koşuluyla Avn'ı kabul etmektedir. Öte yandan, İslami unsurlar, özellikle Sünniler arasındaki ilişkinin tarihsel olarak olumlu olduğu dikkate alındığında, Avn'ın devlet başkanlığından ra-

hatsızlık duymamaktadır ancak bunun rahat bir şekilde gerçekleştirilmesi için bu konuda ulusal bir mutabakat sağlanmasının ve bölgesel ve uluslararası güçlerin desteğinin alınmasının şart olduğu düşünülmektedir. Cumhurbaşkanı'nın belirlenmesi konusunda varılacak mutabakatın başbakan ve hükümet konusunda da uzlaşmayı gerektirdiği düşünüldüğünde, Katar'ın bu süreci ihmal etmediği ve görüşmelerinde bu konuyu da dikkate aldığı söylenebilir. ABD ve Suudi Arabistan Katar ile görüş birliği içerisinde, bir grup isim üzerinde çalışmaya başlanması için girişimde bulunurken, bu pozisyona seçilecek kişinin Lübnan ekonomisini çökme noktasına getiren yolsuzluk skandallarına bulaşmamış birisi olması hususunda uluslararası aktörler arasında görüş birliği de dikkat çekicidir. Başbakanlık için ortaya atılan isimler arasında Birleşmiş Milletler eski Büyükelçisi Neva Selam, Lübnan eski İçişleri Bakanı Raya el-Hasan'ın yanı sıra ABD ve Katar ile iyi ilişkilere sahip olan ve birçok Körfez hükümeti için kamu politikaları konusunda danışman olarak çalışan mevcut Lübnan Çevre Bakanı Nasır Yasin yer almaktadır.

Katar heyetinin ziyareti, krizden çıkış yolu bulma çabaları çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Riyad ve Washington ile koordineli olarak yürütülen bu çalışma henüz son bulmamıştır. Girişimlere Arap zirvesinden sonra devam edilecek olup, zirvede Franciye'nin isminin cumhurbaşkanlığı adaylığından çekilmesi için Beşar Esad'ın taahhütte bulunması konusunda Arap ülkelerinin ısrarcı olması beklenmektedir. Doha'nın, Arap Zirve-

si'nin ardından, devam eden bölgesel uzlaşmalardan yararlanmak ve Lübnan'daki siyasi boşluğu sona erdirmek için, Lübnan dosyasını takip eden beş ülkenin temsilcilerinin katılacağı bir toplantıya ay sonunda ev sahipliği yapması öngörülmektedir. Dolayısıyla, Fransa ve Suudi Arabistan'ın Lübnan konusundaki fikir ayrılıklarından yararlanan Doha, inisiyatifi yeniden eline almaktadır. Paris ise Franciye'ye verilecek cumhurbaşkanlığı karşılığında Riyad'ın reddetmekte olduğu Neva Selam'a başbakanlık verilmesini önermektedir.

Katar hem İran ve hem de ABD ile olan güçlü ilişkilerinin yanı sıra Suudi Arabistan ile koordinasyon içinde olmasından da faydalanarak, birkaç ay süren hareketsiz bir dönemin ardından çalışmalarına yeniden ivme kazandırmaktadır. Özellikle Riyad, Doha ve Washington, Paris'in teklifini reddetme konusunda görüş birliği içerisindedir. Katar'ın, İran ve Şam rejimleriyle gerçekleştirdiği yakınlaşmaya rağmen Suudi Arabistan'ın pozisyonunun değişmeyeceğine inanılmaktadır. Bununla birlikte, Lübnan'daki mevcut güç dengesi iki tarafa da kendi adayını empoze etme olanağı tanınmamaktadır. Bu durum ise taraflar arasında bir uzlaşma sağlanmasını kaçınılmaz kılmaktadır. Sonuç olarak Katar, 2008 yılında ülke yeniden iç savaşın eşiğine gelirken izlediği yapıcı ve aktif arabuluculuk tavrına benzer şekilde Lübnan'daki yürütme krizini sonlandırmak amacıyla hem uluslararası hem de yere aktörler ile hassas diplomasi girişimlerini sürdürmektedir. ■

LIBYA'DA SEÇİMLER VE ORDUNUN BİRLEŞTİRİLMESİ SENARYOLARI

FUAT EMİR ŞEFKATLİ

Araştırmacı ORSAM

“

Libya krizine müdahil aktörlerin ve uluslararası kurumların Rusya-Ukrayna savaşı ve farklı gelişmelerden ötürü Libya'daki gelişmelere kayıtsız kalması, son 1 yıl içinde seçimler başta olmak üzere ana gündemi oluşturan tartışmaların rafa kaldırılmasına zemin hazırlamıştır.

”

Libya'da Aralık 2021'de yapılması planlanan seçimlerin iptal edilmesi ve takip eden süreçte ülkenin doğusundaki aktörlerin desteklediği rakip hükümetin kurulması,

barış ve istikrar ortamına zarar vererek yeniden inşa sürecini akamete uğratmıştır. Bu iç karışıklıklar, ülkenin çeşitli noktalarındaki silahlı gruplar için bir otorite boşluğu anlamına gelmiş, siyasi rekabet toplumsal ayrışmalara ve akabinde silahlı çatışmalara dönüşmüştür. Bununla beraber Libya krizine müdahil aktörlerin ve uluslararası kurumların Rusya-Ukrayna savaşı ve farklı gelişmelerden ötürü Libya'daki gelişmelere kayıtsız kalması, son 1 yıl içinde seçimler başta olmak üzere ana gündemi oluşturan tartışmaların rafa kaldırılmasına zemin hazırlamıştır. Geline nokta

Birleşmiş Milletler (BM) Libya Destek Misiyonu (UNSMIL) Sekreteri Abdulaye Bathily öncülüğünde ülke genelinde başlatılan kampanyanın ülkedeki iki yasama organı Devlet Yüksek Konseyi (DYK) ve Tobruk merkezli Temsilciler Meclisini (TM) seçimler için anayasal altyapının oluşturulması noktasında harekete geçirdiği ve ağır işleyen 6+6 Ortak Komite görüşmelerini hızlandırdığı söyle-

nebilir. Bu anlamda Bathily tarafından Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyine (BMGK) sunulan planda, seçimlerin 2023 sonu itibarıyla gerçekleşmesi fikri ve 6+6 Ortak Komitesinin çözüm üretmemesi hâlinde Üst Düzey Seçim Paneli (HLPE) adlı oluşumun bir alternatif mekanizma olarak seçimler için gerekli hukuki, lojistik ve güvenlik ile alakalı sorunları gidermek amacıyla kurulması yer almaktadır. Bathily'nin uluslararası ve yerel dinamikler üzerinden kurmaya çalıştığı baskının her iki yasama organı lideri nezdinde karşılık bulduğu ifade edilebilir. Bundan hareketle 2014 yılından itibaren Libya'da statükoyu oluşturan ve ülke siyasetinde söz sahibi olan Halid Mısrî ve Akile Salih'in geçiş sürecinde ve seçimlerle beraber oluşacak yeni düzende rol almak amacıyla bazı tavizlere gideceği söylenebilir. Nitekim siyasi tablo bu gelişmelerle beraber şekillenirken ülkedeki askerî kurumların birbirinden kopuk oluşu, herhangi bir siyasi modelin hayata geçirilmesi hususunda en temel engeli teşkil etmektedir.

“
Ülkenin batısı ve doğusundaki askerî kurumlar arası etkileşimler, son dönemde 5+5 Ortak Askerî Komitesi (OAK) üzerinden hız kazanmıştır. 5+5 OAK, 2020 yılının Ekim ayında rakip taraflar arası çatışmaların sonlandırılması ve karşılıklı ateşkesin sağlanmasıyla birlikte kurulmuştur.
”

ASKERİ REKABET VE 5+5 ORTAK ASKERİ KOMİTESİ

Ülkenin batısı ve doğusundaki askerî kurumlar arası etkileşimler, son dönemde 5+5 Ortak Askerî Komitesi (OAK) üzerinden hız kazanmıştır. 5+5 OAK, 2020 yılının Ekim ayında rakip taraflar arası çatışmaların sonlandırılması ve karşılıklı ateşkesin sağlanmasıyla birlikte kurulmuştur. Ülkenin batısında Genelkurmay Başkanı Muhammed Haddad liderliğindeki Libya Ordusu ve doğudaki milis güçlerin lideri Halife Hafter'e bağlı sözde Libya Ulusal Ordusuna (LUO) bağlı askerî yetkililerden oluşan komite, başlangıçta ateşkes

anlaşmasının şartlarının uygulanması adına itici güç görevi görmüş, sonraki süreçte ise ordunun birleştirilmesi fikri çevresinde teknik, lojistik ve operasyonel görüşmelere tanıklık etmiştir. Öyle ki özellikle ortak kontrol bölgesi olarak görülen Fizan eyaletinde her iki kuruma mensup birlikler 2021 yılının ağustos ayında eşgüdümlü bir operasyon yürüterek Libya'nın her üç eyaletine su ve enerji kaynağı sağlayan İnsan Yapımı Nehir (Man-Made River) çevresindeki tesislerden protestocu milis grupları çıkarmıştır.

5+5 OAK, yalnızca geçtiğimiz ay içinde Roma, Tunus ve başkent Trablus'ta olmak üzere üç defa bir araya gelmiş ve her iki kuruma bağlı birliklerin ortak biçimde oluşturacağı üç ayrı taburun kurulmasını görüşmüşlerdir. Oluşacak taburların Libya'nın doğu, batı ve güney eyaletlerini kapsayacağı an-

laşmaktadır. Ayrıca görüşmelerde oluşacak ortak askerî kuvvetlerden ilkinin Fizan bölgesinde faaliyete geçmesi ve işleyiş bakımından bu bölgede test edilmesi planlanmıştır. Buna göre aynı emir komuta zinciri içinde olacak olan ortak kuvvetin içindeki askerler, belirlenen standartlara göre silahlandırılıp toplu eğitimden geçecektir. Libya özelinde ve Sahel bölgesi genelinde kaçakçılık faaliyetlerinin önemli rotalarından birisi hâline gelen Fizan'da ortak kuvvet aracılığıyla yürütülecek operasyonlar ve denetimler, kısa-orta vadede bu faaliyetlerin önemli ölçüde azalmasına yol açabilir. Diğer taraftan bölge, coğrafi ve toplumsal yapısı itibarıyla terör örgütleri için potansiyel bir yayılma sahası olarak görülmektedir. Geçtiğimiz yıl içinde polis kontrol noktalarına yönelik düzenlenen bombalı saldırılar, Sebha ve çevresinde hâlen terör örgütü IŞİD'in pasif ya da uyuyan hücrelere sahip olduğuna işaret etmektedir. Dolayısıyla gerek seçim güvenliğinin gerekse genel asayişin sağlanması noktasında ortak kuvvetin varlığı olumlu sonuçları beraberinde getirebilir. Üçüncü bir başlık ise komşu ülkeleri de derinden etkileyen Çad ve Sudanlılardan oluşan Afrikalı paralı askerlerin durumunun kontrol altına alınmasıdır. Fizan bölgesi çok sayıda Afrikalı savaşçının mobilite ve hareket alanına sahip olduğu bir bölgedir. Koordineli ve eşgüdümlü bir askerî yapı, bu yabancı savaşçıların sistemli bir biçimde ülkelerine tahliye edilmesi ve yerel milis grupların silahsızlandırılıp terhis edilmesi gibi seçim güvenliğine direkt etki edecek fonksiyonlara sahip olacaktır.

“

2014 yılından itibaren Libya güvenlik atmosferinin çeşitli sosyal ve kültürel saikler doğrultusunda kabileler ve kabilelere müzahir silahlı milis gruplar arasında şekillenmesinin en büyük sebebi devrik lider Muammer Kaddafi'nin bıraktığı zayıf ve kurumsallığını tamamlamayan ordu mirasıdır.

”

LİBYA'DA SİLAHLI GRUPLARIN ÜLKE SİYASETİNE ETKİSİ

2014 yılından itibaren Libya güvenlik atmosferinin çeşitli sosyal ve kültürel saikler doğrultusunda kabileler ve kabilelere müzahir silahlı milis gruplar arasında şekillenmesinin en büyük sebebi devrik lider Muammer Kaddafi'nin bıraktığı zayıf ve kurumsallığını tamamlamayan ordu mirasıdır. Kaddafi, iktidarı konsolide etmeye başladıkça kendi konumuna bir tehdit olarak gördüğü orduyu zayıflatmış ve kendisine sadık bir-

likleri sadece siyasi amaçları doğrultusunda muhalif hareketlerin bastırılmasında kullanmıştır. Bu boşluğun devrim süreciyle birlikte Hafter gibi askerî kimliğe sahip kişiler tarafından doldurulmaya çalışıldığı söylenebilir.

Buna karşılık BM destekli kurulan hükümetler ise bu askerî figürlere karşılık kendi devamlılıklarını sağlamak adına paramiliter ve sivil savunma güçleri şeklinde adlandırılabilir milis grupların desteğine başvurmuştur. Bu adımları zincirin bir halkası olarak yorumlamak mümkündür.

“
Libya'daki askerî kurumların birleştirilmesi, sivillerin devlet olgusuna yönelik güvenini artırarak siyasi sürece katılımı ve diyalog kanallarını geliştirecektir.
”

Ancak yeniden ulus inşası, milli diyalog, istikrar ve bunlara paralel olarak demokratik ve adil seçimlerin konuşulduğu bir ortamda Libya'nın birleşik bir ordu yapılmasına ihtiyacı vardır. Bu ya-

pılanma, silahsızlandırma terhis ve yeniden entegrasyon (STyE) süreci için ortaya koyulan yerel ve uluslararası girişimlere de payanda olarak siyasi geçişi hızlandırma potansiyeline sahiptir. Çünkü hâlen alan kontrolü ve kurumsal eksiklik nedeniyle askerî birliklerin toplumsal taban üzerinde bir meşruiyet sorunu yaşadığı görülmektedir. Bunun en büyük örneği, Millî Birlik Hükümeti'ne (MBH) bağlı 444. Tuğay ve LUO'ya bağlı Tarık bin Ziyad taburu gibi farklı emir komuta zincirine tabi birliklerin Fizan bölgesinde eş zamanlı olarak terörle mücadele ve kaçakçılıkla mücadele operasyonları yürütmesi ve bölge üzerinde kontrol sağlama girişimlerinin bir rekabete dönüşmesidir.

Sonuç olarak geçiş süreci için konuşulan yeni hükümet tartışmaları ve farklı senaryoların dışında Libya'daki askerî kurumların birleştirilmesi, sivillerin devlet olgusuna yönelik güvenini artırarak siyasi sürece katılımı ve diyalog kanallarını geliştirecektir. Hâlen yerel ölçekte karşılaşılan şiddet, kaçakçılık ve terör eylemleri, beraberinde insan hakları ihlallerini ortaya çıkarmakta ve toplumsal tabanda bir küskünlük yaratmaktadır. Bunun aşılması adına 5+5 OAK tarafından atılan adımlar, seçimler için hazırlanmaya çalışılan anayasal altyapı kadar ülkenin geleceğine olumlu yönde katkı sağlayacaktır. Ayrıca komite aracılığıyla atılan adımlar, oldukça ağır işleyen anayasa görüşmelerine de ivme kazandırabilir. Çünkü yazıda da belirtildiği gibi son 12 yıllık dönemde Libya'da siyasetin yönünü askerî ittifaklar ve dengeler belirlemiştir. ■

RÖPORTAJ

Alessandro Politi:

“BATI’YLA İLİŞKİLER BENCE DAHA DA İLERİYE GİDEBİLECEKTİR”

ABDENNOUR TOUMI

Kurum Dışı Araştırmacı

ORSAM

“Erdoğan ordunun siyasete müdahale edebileceği dönemi sonlandırarak Türk siyasetini değiştirmiştir ve bu önemli bir değişimdir. Bu değişiklik yakınlarındaki birçok ülkeyle karşılaştırıldığında özellikle de Doğu Akdeniz ve Arap dünyasında ancak bunlarla sınırlı kalmamak üzere ciddi derecede fark yaratacaktır. Bazı köklü demokrasiler bile siyasete kanşan gereğinden fazla generale sahip. Bir diğer konu da Türkiye farklı tür bir dış politika benimsemeye başlamıştır.

Abdenmour Toumi: En son yapılan Türkiye genel seçimleri (mil-letvekili ve cumhurbaşkanlığı) dünya çapında bir heyecan yarattı. Hatta bu seçim Barack Obama'nın aday olduğu 2008 ABD başkanlık seçimleriyle kıyaslanabilir. Türkiye'deki bu genel seçimi özel ve tarihî kılan nedir?

Alessandro Politi: Medyanın şiiresel karşılaştırmalar yapması tabii ki de olağandır ancak siyaset farklıdır. Bu seçimlerde önemli nokta çekişmeli olması, oy kullanma süreçlerinin özgür olması ve Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Türk seçmenlerin ciddi bir kısmında karşılık bulan bir adaya

Kimdir?

Alessandro Politi

Dr. Alessandro Politi, 11 yıldır NATO'nun tamdığı tek düşünce kuruluşu olan NATO Savunma Koleji Kuruluşunun (Nato Defense College Foundation – NDCF) direktörlüğünü yapmaktadır. Düzenli olarak NDCF kitapları serisi yayımlamış, düzenlemiş ve bunlara katkıda bulunmuştur. Hâlihazırda Lüksemburg'ta yaşayan ve Almanya doğumlu olan Politi; Pisa, Roma, Paris ve Priştine'de de yaşamıştır. Ana dilleri İtalyanca ve Almancaya ek olarak Fransızca, İngilizce ve İspanyolca'yı akıcı bir biçimde konuşmaktadır. Pek çok üst düzey danışmanlık ve çeşitli kuruluşlarda araştırmacı olarak görev alan ve önemli alanlarda dersler veren Politi, yazar, ikinci yazar veya editör olarak strateji ve güvenlik konulu 50 kitap yayımlamıştır. En son çıkan kitapları Goodbye Merkel (Şansölye Merkel hakkında jeopolitik bir biyografi) ve karar vericilerin ihtiyaçlarına göre hazırlanmış küresel kestirimsel bir analiz olan NDCF Shaping Security Horizons - Strategic Trends'in 2012-2019 cildidir. En son raporu Lüksemburg Üniversitesi tarafından Küresel Jeopolitik Bir Bakış (A Global Geopolitical Overview) başlığı altında Küreselleşme Sonrası Dünyada Diplomasi: Yeni Zorluklar ve Stratejik Öncelikler (Diplomacy in the Post-Globalized World: New Challenges and Strategic Priorities) cildinde yayımlanan "IHEDN, Pole Luxembourg, Quelles postures de l'Union Européenne, jeu d'échecs ou jeu de rôles, vis-à-vis de l'Alliance du Traité de l'Atlantique Nord?" raporudur.

karşı seçimlere katılmasıdır. Artık bu aşamada, seçimler tamamlandı ve hem Ankara'da hem Ankara dışında işlere geri dönme zamanı geldi. Bu seçimleri özel kılan bazı insanların beklentileriydi ve tabii ki siyasi tartışma bağlamında bu gayet normal ama sonuçta halk oldukça uzun süren bir Erdoğan iktidarına bir kez daha onay verdi. Bu çok dikkate değer bir durum çünkü çoğu devlet veya hükümet başkanı bu kadar uzun süre iktidarda kalamaz ancak seçimler hızlıca tamamlandı; yeni bir dönem başlayacak.

Abdenmour Toumi: Recep Tayyip Erdoğan'ın kişiliği nedeniyle yeniden başkan seçildiği söylenebilir mi?

Alessandro Politi: Bildiğiniz üzere medyanın beklentileri ile siyaset farklı şeylerdir. Bence bu kadar uzun süren bir iktidardan sonra halkın yeni bir şey, yeni kişiler

talep etmesi elbette anlaşılabilir. Bu medya sisteminin bir parçasıdır ama siyaset böyle işlemez. Yöneticiler seçimleri kazandığı için iktidarda kalır veya gider ve sonrasında hükmetmeye hak kazanır. Bu durumda Cumhurbaşkanı Erdoğan karakteri güçlü bir siyasetçi ve partisine yön vermekte oldukça kabiliyetli. Yönetimde uzun bir geçmişi var ve sonuçta asıl önemli olan da budur. Ayrıca şunu da eklemek isterim ki, Kılıçdaroğlu seçimi kazansaydı bile birçok analiste göre Türk dış politikası ciddi veya hızlı bir değişime uğramayacaktır. Çünkü belli ki, bazı çıkarlar stratejik ve uzun vadeli.

Abdenmour Toumi: Sevmeniz de sevmesiniz de Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Türkiye'nin siyasetini ve siyasi kültürünü değiştirdiği doğrudur. Bu konuda düşünceleriniz nelerdir?

“
Cumhurbaşkanı Erdoğan erkenden Avrupa Birliği'ne (AB) katılma olasılığının düşük olduğunu anlamıştı. Bence bu tamamen kapanmış bir konu değil ama an itibarıyla askıdadır. Bunun ötesinde bu hükümetin Türkiye'yi bölgesel hatta bazen dünya çapında siyasette merkezi bir konuma getirdiği açıktır.”

”
Alessandro Politi: Türkiye'de yabancı bir tarihçinin olguları bir araya getirerek iyisiyle kötüsüyle AKP döneminin bir tarihini veya biyografisini yazarsa mutlaka ilgi çekici olacaktır. Cumhurbaşkanı Erdoğan ordunun siyasete müdahale edebileceği dönemi sonlandırarak Türk siyasetini değiştirmiştir ve bu önemli bir değişimdir. Bu değişiklik yakınlarındaki birçok

ülkeyle karşılaştırıldığında özellikle de Doğu Akdeniz ve Arap dünyasında ancak bunlarla sınırlı kalmamak üzere ciddi derecede fark yaratacaktır. Bazı köklü demokrasiler bile siyasete karışan gereğinden fazla generale sahip. Bir diğer konu da Türkiye farklı tür bir dış politika benimsemeye başlamıştır. Bu her zaman kolay değildir, en başta sorunsuz başlasa da şu an sorunlar bulunmaktadır ancak Türkiye'nin önemli ve güvenilir bir NATO müttefiki olduğu kesindir. Bazı ülkelerle ikili ilişkilerde yaşanan sorunlar açıkçası bir organizasyon olarak NATO'yu etkilemez. Cumhurbaşkanı Erdoğan erkenden Avrupa Birliği'ne (AB) katılma olasılığının düşük olduğunu anlamıştı. Bence bu tamamen kapanmış bir konu değil ama an itibarıyla askıdadır. Bunun ötesinde bu hükümetin Türkiye'yi bölgesel hatta bazen dünya çapında siyasette merkezî bir konuma getirdiği açıktır. İçişlerine ilişkin olarak da bir dönemde toplumda oydaşmanın yüksek düzeyde olduğu ve ekonominin de iyi durumda olduğu zamanlar vardı. Artık böyle olmasa da özellikle de 2006'da başlayan uzun bir ekonomik krizin üstüne pandemi ve Ukrayna'daki savaşın etkilerinin de eklendiği düşünüldüğünde, bu kim hükümet olsa normal bir durum olarak görülebilir. Sonuç olarak evet, Cumhurbaşkanı Erdoğan iyisiyle kötüsüyle Türk siyasetinde birçok şeyi değiştirmiştir.

Abdennour Toumi: Batı, medya, seçkin sınıf ve hatta bazı liderler bile muhalefetin adayı Kemal Kılıçdaroğlu'nu desteklemiştir. Batı, yeniden seçilen Cumhurbaşkanı Erdoğan ile nasıl geçinebilir?

“Kendi demokratik veya demokratik olmayan süreçlerinde ciddi sıkıntılar yaşayan ülkeler için Türkiye örnek teşkil edebilir. Bu yalnızca Türkiye'ye özel bir durum değildir ama evet, bu hesaba katılması gereken önemli bir husustur. Ve daha önce de belirttiğim gibi her gün görebileceğimiz üzere, demokrasiler geliştirilmeye açıktır.

”**Alessandro Politi:** Genel olarak Batı'nın Kılıçdaroğlu'nu desteklediğini söylemek konusunda daha dikkatli olmalıyız. Evet, bazı medya unsurları, düşünürler, entelektüeller ve bazı siyasetçiler destek vermiştir. Ancak biliyorsunuz ki bu her zamanki siyasi tartışmanın bir parçasıdır. Bugün seçim olur geçer, artık yarın mümkün olanın sanatı olan siyaset yaşanır. Batı'yla ilişkiler bence daha da ileriye gidebilecektir, zira görünenin ötesinde birçok ortak alan bulunmaktadır. Birçok önemli Avrupa ülkesi, Kanada ve ABD, Ukrayna'da bir buçuk yıldır süregelen bu üzücü savaşı sona erdirmek istemektedir ve bu ilk defa olan oldukça güçlü bir ortak amaçtır. Bir diğer güçlü ortak amaç ise daha istikrarlı bir Körfez, Doğu Akdeniz, Kuzey Afrika ve belki de Sahra bölgesi oluşturmaktır. Bilindiği üzere Türkiye; Suriye sınırında, Libya'da ve Karadeniz'de oldukça aktiftir. Halkın artık sorun duymak istememesi sebebiyle mevzu bahis olduğunda kamuoyunu yorabilecek bazı problemler vardır. Kamuoyu bunun yerine çözümler duymak ister.

Bence, Doğu Akdeniz'deki enerji piyasasıyla ilgili sorunlar da dâhil olmak üzere bu sorunlar çözülebilir. Bir diğer ortak amaç da gıda güvenliği ve deniz güvenliğidir. Yalnızca beraberce yaşayabilmenin ötesinde bir zemin var burada. Bu kuşkusuz, farklı ülkeler arasında etkileşimin nasıl formüle edileceğine bağlıdır.

Abdennour Toumi: Türk seçmenler siyasi olarak ciddi bir olgunluk ve medeniyet göstermiştir. Türkiye'deki demokratik süreç ilerleme kaydediyor mu? MENA (Ortadoğu ve Kuzey Afrika / Middle East and North Africa) bölgesine etki eden bir Türk modelinden söz edilebilir mi?

Alessandro Politi: Bence Türkiye'deki seçimler, nasıl müzakere edileceği, muhalefet yapılacağı ve oy verileceği konularında bir ölçüt sağlamıştır. Demokrasilerin kursuz olmama eğilimi vardır. Bence günümüzde yalnızca demokrasilerin tüm dünyada azalmasını değil aynı zamanda kalitelerinin düştüğünü de görmekteyiz. Bence çok az sayıda ülke demokrasilerinin işleyişi hakkında memnuniyetleriyle övünebilir. Bunun için ABD, Fransa, İtalya, Almanya, İsrail, Birleşik Krallık gibi uzun bir listeye bakmak gerekir. Bazı ülkeler bunu diğerlerinden daha iyi yapmaktadır. Yani hem ilerlemeler vardır hem de bazen konunun daha az heyecan verici olan tarafları vardır. Netice bu, her zaman seçmenlerin oylarıyla verdikleri kararın bir parçasıdır. Bence Cumhurbaşkanı Erdoğan büyük, göz ardı edilemeyecek bir seçmen kitlesinin memnuniyetsizliğinin nedenlerini anlayabilecek tüm imkân ve araçlara sahiptir. Bununla birlikte Ortadoğu

ve Kuzey Afrika bölgesinde yalnızca tek bir demokrasi yoktur ve demokrasilerin standardı bulunmamaktadır. Bu da diğer bir önemli husustur. Yani kendi demokratik veya demokratik olmayan süreçlerinde ciddi sıkıntılar yaşayan ülkeler için Türkiye örnek teşkil edebilir. Bu yalnızca Türkiye'ye özel bir durum değildir ama evet, bu hesaba katılması gereken önemli bir husustur. Ve daha önce de belirttiğim gibi her gün görebileceğimiz üzere, demokrasiler geliştirilmeye açıktır.

“

İlgi çekici bir konu da Erdoğan hükümetinin Joe Biden yönetimine oldukça benzer tercih ve zorluklarla karşı karşıya kalmasıdır. Bir yandan Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Orta Asya'da çok yönlü olarak adlandırılan politikasına devam edeceğini düşünüyorum. Buna göre farklı aktörlerle farklı seviye ve nüanslarda ilişkiler kurabilir.

”

Abdenmour Toumi: Türk dış siyasetinde bazı değişiklikler olacağını düşünüyor musunuz? Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın yeniden seçilmesiyle bu değişikliklerin hangi alanlarda olacağını düşünüyorsunuz?

Alessandro Politi: İlgi çekici bir konu da Erdoğan hükümetinin Joe Biden yönetimine oldukça benzer tercih ve zorluklarla karşı karşıya kalmasıdır. Bir yandan Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Orta Asya'da çok yönlü olarak adlandırılan politikasına devam edeceğini düşünüyorum. Buna göre farklı

aktörlerle farklı seviye ve nüanslarda ilişkiler kurabilir. Öte yandan ekonominin, ülkenin deprem tarafından harap olmuş tarafının ve sosyal mutabakatın yeniden inşası konuları var. Başkan Biden da ABD'de benzer çalışmalar yapmış veya yapma gayreti göstermiştir. Bu husus Biden yönetiminin bir numaralı önceliğidir ve Cumhurbaşkanı Erdoğan için de en önemli önceliklerden biri olacağı düşünülmektedir. Çünkü Atatürk'ün de dediği gibi “Yurtta sulh, cihanda sulh”u sağlar. Belirtmek gerekir ki Türkiye ile AB ve ABD arasındaki sorunlar söz konusudur. Bence bu konuda Türkiye'nin ekonomisini düzeltbilmesi için finansmana ihtiyacı olduğunu anlamak önemlidir. Bu bağlamda yapılan İbrahim Anlaşmalarının dolaylı etkisiyle finansman ihtiyacının karşılanması kolaylaşmıştır. Körfez ülkelerinin sağladığı yardım önemlidir ancak bu hususlarda bir diyalogun gerçekleşmesi ihtimali varsa Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası, Uluslararası Para Fonu ve Dünya Bankası katkı sağlayabilir. Diğer yandan bazı fırsatlar bulunmaktadır. İlk fırsat, Rusya ve Ukrayna arasında bir arabuluculuk rolü üstlenilmesi ihtimalidir ancak bu durumun sadece Ankara hükümetine bağlı olduğunu söylemek yanlış olacaktır. Ukrayna ne yazık ki emelleri ne kadar iyi niyetli olsa da barışa tek başına karar veremez. Çünkü bu tarih boyunca asla vuku bulmamıştır. Barış bir boşluk içerisinde gerçekleşmez. Barış belli bir bağlamda gerçekleşir ve bu bağlamda ne yazık ki birçok aktör vardır. Türkiye ise mümkünse barışı kolaylaştırabilir. Bir diğer konu da doğal gaz ve Akdeniz projeleridir. Atina ve Ankara arasında bu konularda sessiz bir diyalog ihtimali

varsa ilginç bazı anlaşmalar sağlanabilir. Suudi Arabistan ile İran veya Ermenistan, Gürcistan, Azerbaycan arasında daha önce anlaşmalar yapıldığını baz alırsak Türkiye ve Yunanistan da pekâlâ anlaşmalar yapabilecektir. Bu noktada sıkıntılı olan mesele Kıbrıs'tır. Ama herkes sıkıntılı bir zamanda yaşadığımızı bilmektedir ve yalnızca hayatta kalmak yerine eskisine oranla daha iyi yaşamak önemlidir. Bunları göz önünde bulundurarak Kıbrıs sorununun acilen başka yere harcanması gereken enerjinin gereğinden fazlasını aldığını düşünüyorum. Ayrıca dış siyasetle direkt bağlantılı olmayıp iç siyasetle bağlantılı bir sorun daha var. 20 yıldan sonra Cumhurbaşkanı Erdoğan halefinin kim olacağı hakkında düşünülmelidir. Çünkü büyük kişilikler normal olarak etraflarında bir boşluk oluşturur, bu yüzden uygun bir geçiş süreci belirlenmelidir. Almanya Eski Şansölyesi Angela Merkel bile Alman siyasetinde aynı etkiye sebep olmuştur. Bu yüzden bu yeni bir şey sayılmaz. Ancak bir geçişin hazırlığını yapmamak Türkiye gibi karmaşık bir durumda olan bir ülke için ihtiyatsızlık olacaktır. Aynı zamanda içinde bulunduğu çok zor ekonomik durumdan kurtulmak için yardıma ihtiyacı olduğundan dolayı da böyledir. Son olarak Suriye meselesi var. Genel olarak, Suriye hükümeti şimdilik Ankara ile diyaloga pek açık değilse de ülkenin yeniden inşası ve bildiğiniz gibi iyi tesis edilmiş sınırlar ortak çıkar alanlarını oluşturuyor. Bu yüzden er ya da geç, iki hükümet için sıcak olmasa da daha iyi ve kesinlikle daha pragmatik bir ilişkiye ulaşmak için fırsatların mevcut olduğunu düşünüyorum. ■

HAYATINI SAVUNMA SANAYİSİNİN BAĞIMSIZLIĞINA ADAYAN BİR İSİM:

Özdemir Bayraktar

SİBEL DÜNDAR

Araştırma Asistanı ORSAM

“

Türkiye, ihtiyaç duyulan silah sistemlerinin millî imkânlarla üretilmesi yolunda önemli bir yol katetmiş ve millî savunma sanayisinin geliştirmiş olduğu ürün ve yetenekler, yurt dışı pazarlarında da önemli bir talep görmüştür. Türkiye'nin savunma sanayi gelişimi ve S/İHA teknolojileri dendiğinde akla gelen en önemli isimlerden biri ise şüphesiz Özdemir Bayraktar'dır.

”

Uzun yıllar ihtiyaç duyulan silah sistemlerini, dış kaynaklı askerî yardımlar, hibeler ve satın almalar vasıtasıyla karşılamaya çalışan Türkiye, son yıllarda savunma sanayisine yaptığı yatırımlarla daha millî ve özgün Silahlı İnsansız Hava Aracı (S/İHA) sistemleri geliştirmeye başlamıştır.

Türkiye, ihtiyaç duyulan silah sistemlerinin millî imkânlarla üretilmesi yolunda önemli bir yol katetmiş ve millî savunma sanayisinin geliştirmiş olduğu ürün ve yetenekler, yurt dışı pazarlarında da önemli bir talep görmüştür. Türkiye'nin savunma sanayi gelişimi ve S/İHA teknolojileri dendiğinde akla gelen en önemli isimlerden biri ise şüphesiz Özdemir Bayraktar'dır.

BAYRAKTAR'IN HAYATI

Millî S/İHA'ların öncü ismi, girişimci, yüksek mühendis ve sanayici

Özdemir Bayraktar, 1949'da Sarıyer'in Garipçe köyünde dünyaya gelmiştir. Aslen Trabzon Sürmeneli olan Balıkçı Lütü Reis'in oğlu olarak bilinen Bayraktar, Kabataş Erkek Lisesinden mezun olmuştur. Çocukluk döneminde makinalara ve uçaklara olan merakı ve icat etme tutkusuyla ön plana çıkmıştır. 1967'de İstanbul Teknik Üniversitesi Makine Mühendisliği Bölümünü kazanan Özdemir Bayraktar, başarılı bir eğitim döneminin ardından 1972 yılında diplomasını almıştır. İçten yanmalı motorlar konusundaki yüksek lisans çalışmasını ise mezuniyetinin ardından

2 yıl boyunca İTÜ Motorlar Kürsüsü Profesörü İsmail Hakkı Öz'ün araştırma asistanlığı görevini yürüterek tamamlamıştır.

İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesinden mezun olan ve Türkiye'nin ilk kadın bilgisayar programcıları arasında yer alan Canan Bayraktar ile 1977 yılında hayatını birleştiren Özdemir Bayraktar'ın bu evlilikten Haluk, Selçuk ve Ahmet adında üç çocuğu dünyaya gelmiştir. Türkiye'nin sanayi sektöründe öncü rol üstlenen Burdur Traktör, İstanbul Segman, Uzel gibi fabrikalarda teknik yönetici olarak görev almıştır. Görev süresi hem fabrikaların kuruluş sürecini hem de yeni yatırım aşamalarını kapsamıştır. 1984 yılına gelindiğinde ise Türkiye'de otomotiv sektörüne yönelik yerelleştirme çalışmalarına katkı sunma amacıyla Baykar Makinanın kuruluşunda rol oynamıştır. Tek bir matkap makinesi ile kurulan Baykar Makinada, hassas talaşlı imalat sektörüne yönelik birçok özgün makine tasarımı ve imalatı yapılmış, parça işleme aparat tasarım süreçleri yürütülmüştür.

Özdemir Bayraktar, Baykarın millî ve özgün S/İHA teknolojisi geliştirmesinde öncü olmuş ve bu projelerin hayata geçirilmesindeki tüm aşamalarda aktif bir lider olarak görev üstlenmiştir. Söz konusu aşamalar arasında; tasarım, prototip, imalat ve yatırım planlaması süreçleri yer almıştır. Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) için geliştirilen ilk İHA olan Bayraktar Mini İHA Ar-Ge projesinin tasarımını yapmış ve liderliğini üstlenmiştir. Proje çalışmalarının devam ettiği 2005-2009 yılları arasında Bayraktar

Mini İHA için, Güneydoğu Anadolu'ya giderek, sahada bizzat TSK ile bir arada bulunmuştur. Hiç eksilmeyen azim, inanç ve kararlılıkla çalışma hayatını sürdüren Bayraktar, Baykar tarafından millî ve özgün olarak geliştirilen tüm ürünlerin tasarımlarını çizmiştir. Bayraktar TB2 ve Bayraktar AKINCI TİHA'ya karakterini veren özgün tasarımların sahibi de yine Özdemir Bayraktar olarak kayıtlara geçmiştir. Kendisinin, "Ülkemiz İHA teknolojilerinde tam bağımsızlık ve dünya liderliği hedefine ulaşana kadar çalışmalarımız tüm varlığımızla durmaksızın devam edecektir" ve "Ülkemiz için insansız uçağı ilk yapan bizler olmalıyız; çünkü Türkiye'nin buna ihtiyacı var. 'Güçlü ordu, güçlü Türkiye' gerekiyor coğrafyamızda" sözleri, Türk savunma sanayisinin gelişimine ne derece önem verdiğinin bir göstergesidir. Baykar'ın yönetim kurulu başkanı, S/İHA'ların öncüsü Bayraktar, 18 Ekim 2021'de hayatını kaybetmiştir. Havaçılığa olan merakı dolayısıyla hususi pilot sertifikasına sahip olan Özdemir Bayraktar, Türkiye'nin savunma sanayi serüveninin öncü ismi olarak tarihe geçmiştir.

“

Baykar, kurulduğu tarihten bu yana Türkiye'nin teknolojik bağımsızlığını sağlamak amacıyla yerli ve millî üretim üzerinde çalışmalar yapmaktadır. Son 35 yıl içinde savunma ve havacılık alanında önemli bir dönüşümün öncüsü hâline gelmiştir.

”

GELİŞEREK DEVAM EDEN SÜREÇ: BAYKAR MAKİNA'DAN BAYKAR TEKNOLOJİYE

Bayraktar Kardeşler'in kısaltılmış hâli olan Baykar, Türkiye merkezli bir makine imalat ve savunma şirkettir. Şirket, aynı zamanda Teknofest'in paydaşlarından biri olarak faaliyet göstermektedir. Özdemir Bayraktar tarafından 1984 yılında kurulan Baykar Makina, otomotiv endüstrisinde yerli üretimi teşvik etmek ve hassas motor, pompa ve dişli kutusu parçalarının imalatında hizmet

sunmayı amaçlamıştır. 2000 yılından itibaren ailenin ikinci nesil mühendisleri, yani Haluk ve Selçuk Bayraktar'ın katılımıyla Baykar bünyesinde savunma ve havacılık sektöründe İHA teknolojilerine yönelik Ar-Ge çalışmalar başlamıştır.

Baykar, kurulduğu tarihten bu yana Türkiye'nin teknolojik bağımsızlığını sağlamak amacıyla yerli ve millî üretim üzerinde çalışmalar yapmaktadır. Son 35 yıl içinde savunma ve havacılık alanında önemli bir dönüşümün öncüsü hâline gelmiştir. Bugün Baykar, mühendislik girişimlerini otomotiv endüstrisine taşıyarak yeni nesil mühendislerle birlikte dünyanın önde gelen insansız hava aracı üreticilerinden biri olarak kabul görmektedir. Baykar, TSK envanterine giren ve yurt dışına ihraç edilen savunma teknolojilerinin başarısında, sürekli üretim ve geliştirme kültürü ile ön plana çıkmaktadır. Baykar Ar-Ge Merkezi, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından tescillenmiş olup havacılık alanında millî ve özgün olarak tasarlanacak ileri teknolojilere odaklanmaktadır. Ar-Ge ve üretim süreçlerinin entegre olmasıyla yeni teknolojilerin dinamik bir şekilde uygulanması hedeflenmektedir. Baykar, kendi finansmanı ile gerçekleştirdiği Ar-Ge faaliyetleriyle Türk havacılık ve savunma tarihinde önemli başarılar imza atmış ve Türkiye'de %93 oranında bir yerliliğe ulaşmıştır.

Baykar Savunma Ar-Ge ekibi tarafından askerî ve sivil havacılık standartlarına uygun olarak tasarlanan Bayraktar TB2'nin tüm alt yapısı Türkiye merkezli olarak üretilmiştir. Sistem ilk olarak

2014'te TSK envanterine dâhil edilmiştir. TSK tarafından gerçekleştirilen Pençe Operasyonları'nda, Suriye'de terörle mücadele, sınır güvenliğinin sağlanması ve güvenli bölgelerin oluşturulmasında yürütülen askerî-millî operasyonlarda ve Libya'da ikinci kez yaşanan iç savaş sürecinde aktif olarak kullanılmıştır. Ayrıca Azerbaycan Hava Kuvvetleri tarafından tercih edilen Bayraktar TB2, 2020 Dağlık Karabağ Savaşı'nda da etkin bir rol oynamıştır. Bu operasyonda Azerbaycan Ordusu tarafından etkisiz hâle getirilen 772 hedeften 535'i Bayraktar TB2'ler tarafından hedef alınmıştır. Bayraktar TB2'nin kullanıldığı çok sayıda savaş ve operasyonlardaki uçuş saati toplamı 500.000'in üzerindedir. Böylelikle Bayraktar TB2 gökyüzünde en uzun süre görev yapan Türk yapımı İHA, SİHA, genel olarak hava aracı olarak kayıtlara geçmiştir.

Bayraktar TB2 SİHA, Türkiye'nin yerli ve millî imkanlarıyla üretilmektedir. TB2'ler, birçok ülkeye ihraç edilmiş ve operasyonel kabiliyetini kanıtlamıştır. Operasyonlara dâhil olduğu ülkelerde, başarılı nokta atışları ile çatışmaların seyrini değiştirmiştir. TB2, uluslararası bir marka hâline gelmiş ve dünya genelinde medya kuruluşları tarafından sık sık başarılarıyla gündeme getirilmiştir. Baykar Makina'nın kurucusu olan Özdemir Bayraktar, millî ve özgün olarak geliştirilen Bayraktar TB2 SİHA'ların Karabağ'ın Ermenistan işgalinden kurtulmasına sunduğu katkı nedeniyle 2021'de Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı İlham Aliyev tarafından Karabağ Nişanı'na layık görülmüştür. Yine bu başarılar dolayısıyla oğlu Selçuk Bayraktar, Azerbaycan Cumhuriyeti

yeti Karabağ Nişanı almıştır. Azerbaycan Cumhurbaşkanı, bu nişanın Bayraktar'a Türkiye ve Azerbaycan arasındaki kardeşlik ilişkilerini güçlendirmesi, iş birliğini geliştirilmesi ve Azerbaycan'ın toprak bütünlüğü ve egemenliğine katkı sağlaması sebebiyle verildiğini ifade etmiştir. Bayraktar ayrıca, 2022 yılında Ukrayna Devlet Başkanı Volodimir Zelensky tarafından Ukrayna Devlet Liyakat Nişanı'na layık görülmüştür. Bayraktar TB2 İHA'larının bir diğer önemli başarısı, Somali'de faaliyet gösteren eş-Şebab terör örgütüne karşı yürütülen operasyonlarda kaydedilmiştir. Somali İçişleri Bakanı Türkiye'nin Bayraktar TB2 İHA'larının eş-Şebab terör örgütüne karşı aktif olarak kullanıldığını açıklamıştır.

Şu ana kadar 30 ülkeye teslim edilen TB2'lerden 25'inin ismi açıklanmıştır. Ayrıca Japonya'nın yanı sıra 4 ülke daha insansız hava araçlarından tedarik etmek istemektedir. İhracatın gerçekleştirildiği ve isimleri açıklanan ülkeler arasında Kuveyt, Azerbaycan, Katar, Ukrayna, Türkmenistan, Fas, Kırgızistan, Polonya, Pakistan, Etiyopya, Kazakistan, Tunus, Irak, Libya, Nijer, Tacikistan, Cezayir, Somali, Cibuti, Litvanya, Mali, Birleşik Arap Emirlikleri, Bangladeş, Togo ve Burkina Faso bulunmaktadır. Bayraktar TB2 SİHA almak isteyen ülkeler arasında ise Macaristan, Sırbistan, Angola ve Arnavutluk yer almaktadır. Sonuç olarak Özdemir Bayraktar ile başlayan ve Baykar Teknoloji ile devam eden bu serüven, Türkiye'nin savunma sanayisindeki atılımının ciddi bir başarı kaydettiğini ve bu alandaki ilerleyişin daha geniş tabana yayılarak devam edeceğini göstermektedir. ■

Türkiye'nin Ortadoğu alanındaki en büyük düşünce kuruluşu olan
ORTADOĞU ARAŞTIRMALARI MERKEZİ

genişleyen ekibi, Ankara ve İstanbul'daki ofisleriyle faaliyetlerini sürdürmektedir. Ortadoğu'daki siyasi, ekonomik ve toplumsal gelişmeleri bölge uzmanları aracılığıyla takip eden ORSAM, saha araştırmalarıyla zenginleştirdiği analiz ve raporlarıyla kamuoyunu bilgilendirmeye devam etmektedir.

Ortadoğu gündemini takip etmek için

www.orsam.org.tr

ve sosyal medya hesaplarımızı inceleyiniz.

www.orsam.org.tr

orsamorgtr

ORTADOĞU YAYINLARI

www.ortadoguyayinlari.com

